Batı Akdeniz'de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi

Emrah Safa GÜRKAN*

I. Giriş

16. yüzyıla has bazı faktörler, Akdeniz'de her zaman yaygın bir şekilde süregelen korsanlık faaliyetlerinin daha da önem kazanmasına ve merkezî devletlerin arasındaki rekabetlere eklemlenerek geniş bir coğrafyada önemli siyasi roller üstlenmesine yol açmıştır. Akdeniz'in hemen her köşesinde işbirlikçi bir liman, kurulacak bir devlet, komisyoncu bir hükümdar, kısacası başlarını sokacak bir delik bulan bu korsanlar, 16. yüzyıldaki Osmanlı-Habsburg rekabetinin taşeronluğunu yapacak, bir sonraki yüzyılda uzun savaşların, büyüyen kara ordularının, artan nüfusun, ekolojik değişikliklerin ve enflasyonist baskıların etkisiyle bu iki imparatorluğun denizden elini eteğini çekmesiyle de İç Deniz'e el koyup Akdeniz'in gerçek sahipleri olacaklardır.

16. yüzyılda Akdeniz birçok korsan oluşumuna ev sahipliği yaptı. İç Deniz'in bütün limanlarında binlerce korsan faaliyet göstermekteyken, bir süreklilik arz eden ve siyasi sonuçları bakımından dikkat çeken başlıca korsan grupları şunlardır: 1. Önce Doğu Akdeniz'de Rodos'ta, bu adanın Osmanlılar tarafından ele geçirilmesinden sonra ise İmparator Şarlken'in (V. Charles, İsp. Carlos Quinto) kendilerine bahşettiği Malta Adası ve 1550'ye kadar ellerinde tuttukları Trablus'ta örgütlenen Saint-Jean şövalyeleri, 2. Toskana Dükü'nün koruması altında 1561 yılında kurulan Santo Stefano şövalyeleri, 3. Adriyatik'te Avusturya Habsburgları korumasında Senj kasabasında konuşlanan, hem Venediklilerin hem Osmanlıların sürekli şikayet ettikleri ele avuca gelmez Uskoklar, ve nihayet

* Georgetown Üniversitesi, Tarih Bölümü

4. Cezayir, Tunus, Trablus-ı Garb, Cerbe gibi elverişli Kuzey Afrika limanlarından Batı Akdeniz'deki Hıristiyan sahillerine korku salan, kâh Osmanlı donanmasına eklemlenmiş kâh Adriyatik'teki Osmanlı limanlarına demir atmış olarak gördüğümüz, Osmanlı korsanları olarak adlandıracağımız ancak klasik "Osmanlı" tanımına pek uymayan, Kuzey Afrika'nın kozmopolit yapısının ürünü olan bu makalenin kahramanları. Bu çalışmamızın amacı bu sonuncuları Akdeniz'deki genel eğilimler çerçevesinde ele alıp bir meslek ve iktisadi teşebbüs olarak Akdeniz korsanlığı ile birlikte kategorize etmek ve konuyu Osmanlı tarihine gereğinden fazla hakim olan gaza/gazi fenomeninin dışında incelemektir.

İlerlemeden önce "korsan" (İt. *corsaro*, İsp. *corsario*, Fr. *corsaire*) ve "deniz eşkıyası/haydudu" (İt./İsp. *pirata*, Fr. *pirate*) kavramları arasındaki farkı belirtmekte yarar var. *Pirata* ve *pritateria*, yani deniz eşkıyası ve "deniz eşkıyalığı" gibi kavramlar 17. yüzyıldan önce Akdeniz'de kullanımda değildi. Bunun yerine Türkçe korsan kelimesini de türeten *corso* ve *corsaro* kavramları kullanılmaktaydı. *Pirata* kelimesi pejoratif bir anlam taşımakta ve faaliyetlerinin arkasında herhangi bir meşru otorite bulunmayan, uluslararası anlaşmalara aldırış etmeden, hiçbir kural tanımadan her memleketten gemiye saldırarak denizlerde eşkıyalık yapan kimseler için kullanılmaktadır.[1] Atlantik'teki Fransız, Hollandalı ve İngiliz denizciler için kullandıkları bu terimi 17. yüzyılın başlarında ilk defa Akdeniz bağlamında devreye sokan İspanyollar hâlâ *pirata* terimiyle "korsan" demek istememektedirler; amaç, deniz eşkıyası anlamına gelen bu pejoratif ifadeyi kullanarak Batı Akdeniz'deki korsanlığın dejenere olduğunu ima etmek ve bunu eleştirmektir.[2] Deniz eşkıyalığı *pirateria*'nın aksine korsanlık yani *corso* meşru bir faaliyeti işaret ediyordu. Bir siyasi otoritenin koruması altında hareket eden ve belirli bir resmiyet çerçevesinde, her ne kadar pratikte kurallarını sık sık ihlal etseler de uluslararası anlaşmalara uymakla mesul, Akdeniz korsanlığının törelerine ve âdetlerine saygılı denizcilere de korsan, yani *corsaro* denmekteydi. Braudel'in deyimiyle "korsanlık canlı adetleri, nizamları ve tekrar eden diyalogları ile yerinde olgunlaşmış kadim bir deniz eşkıyalığıdır. Hırsızlar ve soyulanlar adeta mükemmel bir *Commedia dell'Arte* piyesindeki gibi önceden anlaşmamışlarsa da, hep tartışmaya ve uzlaşmaya hazırdırlar."[3] Bu tartışmalar ve uzlaşmalar ile oturmuş âdet ve gelenekler korsanlığın esaret, fidye, vire, ganimetin paylaşımı gibi birçok alanını düzenlemekte ve Akdeniz'in bu çok eski mesleğini belli sınırlar içine oturtmaktadır.[4]

Batılı tarihçiler tarafından kesinleştirilen bu farkların bir nüansla İslam ve Osmanlı dünyasında da mevcut olduğunu görmekteyiz. Osmanlılar deniz eşkı-

[1] P. Alberto Guglielmotti, *Storia della marina pontificia* (Roma: Tipografia Vaticana, 1886-1893), 3. cilt, s. 49.
[2] Fernand Braudel, *La Méditerranée et le monde Méditerranéen à l'époque de Philippe II,* 2nd ed. (Paris: Libraire Armand Colin, 1966), 2. cilt, s. 191.
[3] *A.g.e.*
[4] Salvatore Bono, *I corsari barbareschi* (Torino: ERI-Edizion RAI Radiotelevisione Italiana, 1964), ss. 91 vd.

yası için "harami levend" tabirini kullanırken, "korsan" kavramını Hıristiyanlara reva görerek Müslüman korsanlar için "levend" tabirini tercih etmişlerdir.[5] Pedani'ye göre bu terimler, faaliyetlerinin arkasındaki meşruiyeti bir hükümdardan alan Hıristiyan korsanlarından farklı olarak, Osmanlı korsanlarını her Müslümanın boynunun borcu olan İslami bir görevi yerine getirir bir şekilde sunmaktaydı.[6] Levend ile korsan arasındaki bu fark Fas krallarının 17. yüzyılda imzaladıkları bazı anlaşmalarda da gözlemlenebilmektedir. Arapça'da korsan kelimesi aynen bulunmakla birlikte deniz eşkıyası için "lissü'l-bahr" ve Müslüman levendler için de "gaziü'l-bahr" terimleri kullanılmaktadır.[7]

II. Türkiye'de Osmanlı Tarihyazıcılığının Hakim bir Paradigması Olarak Gaza

Paul Wittek'in Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu incelerken 1938 yılında ortaya attığı Gaza Tezi,[8] Osmanlı tarihyazımının en önemli paradigmalarından biri olmuş ve akademik tartışmalara sebebiyet vermiştir.[9] Bir yanda Osmanlı

[5] Archivio di Stato di Venezia (bundan sonra ASV), *Documenti Turchi,* busta 10, no. 1193.
[6] Maria Pia Pedani, *Dalla frontiera al confine* (Venezia: Herder Editrice, 2002), ss. 43-4.
[7] *A.g.e.*, s. 28.
[8] Paul Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire* (Londra: Royal Asiatic Society, 1938). Türkçe çevirisi için bkz. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu,* çev. Fatmagül Berktay (İstanbul, Pencere Yayınları, 2000).
[9] Fuad Köprülü, *Les origines de l'empire* (Paris: E. de Boccard, 1935); Türkçe tercümesi için bkz. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959); İngilizce tercümesi için bkz. *The Origins of the Ottoman Empire,* çev. Gary Leiser (Albany, State University of New York Press, 1992); George Georgiades Arnakis, *Hoi protoi othomanoi* (Athenai, 1947); Speros Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century* (Berkeley, University of California Press, 1971); Ernst Werner, *Die Geburt einer Grossmacht - Die Osmanen (1300-1481): Ein Beitrag zur Genesis des türkischen Feudalismus,* (Berlin: Akademie-Verlag, 1966); Türkçe tercümesi için bkz. *Büyük bir devletin doğuşu - Osmanlılar (1300-1481): Osmanlı feodalizminin oluşum süreci*, 2 cilt, çev. M. Yılmaz Öner (İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986 ve 1988); Halil İnalcık, "The Question of the Emergence of the Ottoman State", *International Journal of Turkish Studies* 2 (1980), ss. 71-9; G. Káldy-Nagy, "The Holy War (*jihâd*) in the First Centuries of the Ottoman Empire", *Harvard Ukranian Studies* 3/4 (1979-80), ss. 467-73; Rudi Paul Lindner, *Nomads and the Ottomans in Medieval Anatolia* (Bloomington: Indiana University Press, 1983); Türkçesi için bkz. *Göçebeler ve Osmanlılar,* çev. Müfit Günay (İstanbul: İmge Yayınevi, 2000); Pál Fodor, "Ahmedi's Dasitan as a Source of Early Ottoman History", *Acta Orientalia Academiae Scientarium Hungaricae* 38 (1984), ss. 41-54; R. C. Jennings, "Some Thoughts on the Gazi Thesis", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 76 (1986), ss. 151-61; Colin Heywood, "Wittek and the Austrian Tradition", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* (1988), ss. 7-25; idem, "Boundless Dreams of the Levant: Paul Wittek, the George-*"*Kreis*"*, and the Writing of Ottoman History", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* (1989), ss. 32-50; Colin Imber, "Paul Wittek's "De la défaite d'Ankara à la prise de Constantinople", *Journal of Ottoman Studies* 5 (1986), ss. 65-81; idem, "The Ottoman Dynastic Myth", *Turcica* 19 (1987), ss. 7-27; idem, "The Legend of Osman Gazi", Elizabeth Zachariadou, *The Ottoman Emirate (1300-1389): A Symposium Held in Rethymnon, 11-13 January 1991* (Rethymnon: Crete University Press, 1993), ss. 67-76; Türkçe tercümesi için bkz.

erken döneminin en önemli itici güçlerinden biri olarak bu "gaza ethosu"nu gören bazı Osmanlı tarihçileri varken, kimi diğerleri buna itiraz etmekte ve erken dönem Osmanlı toplumunun kozmopolit ve heteredoks yapısına dikkat çekmekteydiler. Bu tartışma etrafında yazılan makale ve kitapların çoğunluğunun yabancı dilde kaleme alınmış olması, Türkiye akademiyasında gazi teorisinin ne olduğu pek de anlaşılmadan ve hiç tartışılmadan hakim paradigma haline geldiğini göstermesi bakımından manidardır. Dönemin Osmanlı kaynakları tarafından bu ethosun ısrarla altının çizilmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde tekrar canlanan "Cihad" anlayışı gaza paradigmasının Türkiye'deki hakimiyetini daha da perçinlemiştir.

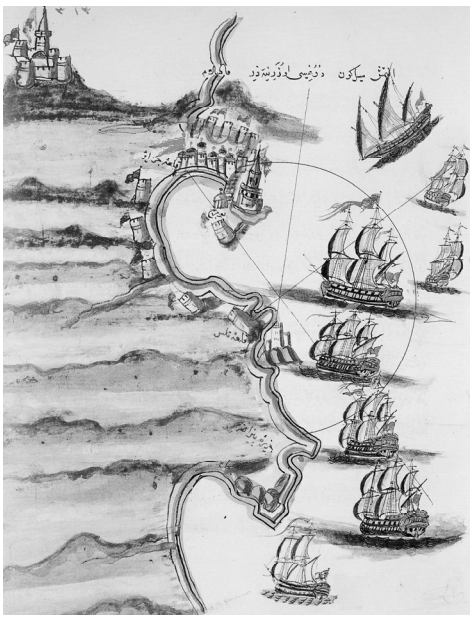
Osmanlı Akdenizi üzerine yapılan çalışmalar da bu hakim paradigmanın içine doğmuştur. Erken dönem Osmanlı akıncıları ve Bizans-Osmanlı serhaddi ile 16. yüzyıl Osmanlı korsanları ve Osmanlı-Habsburg serhaddi arasında benzerlikler kurmak oldukça kolaydır. Her ikisinde de kendilerini İslam dininin kutsal savaşçıları olarak lanse eden ancak çok kültürlü bir toplumdan gelen bir savaşçılar grubu, Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük düşmanı "kafir" bir imparatorluğa karşı tarihçilerin çok rahat kudsiyyet atfettiği bir savaşa girişmekteydiler. Nitekim erken dönem Osmanlı denizciliği ve korsanlığı üzerine verilen çok az sayıdaki eserde bu hakim paradigmanın izleri rahatlıkla görülebilmektedir.[10] Bu eserlerde, korsanlık gibi Osmanlılar, Türkler,

---

Osmanlı Beyliği (1300-1389), çev. Gül Çağlalı Güven vd. (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997); Şinasi Tekin, "Türk Dünyasında Gaza ve Cihad Kavramları Üzerinde Düşünceler", *Tarih ve Toplum* 109 (1993), ss. 9-18 ve 110 (1993), ss. 73-80; Cemal Kafadar, *Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State* (Berkeley: University of California Press, 1995); Feridun Emecen, "Gâzâya Dair: XIV. Yüzyıl Kaynakları Arasında Bir Gezinti", *Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995), ss. 191-7; Colin Imber, "Cemal Kafadar: Between Two Worlds: the Construction of the Ottoman State", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 60/1 (1997), ss. 211-2; Linda Darling, "Contested Territory: Ottoman Holy War in Comparative Context", *Studia Islamica* 91 (2000), ss. 133-163; Heath Lowry, *The Nature of the Early Ottoman State* (Albany: State University of New York Press, 2003); Türkçe tercümesi için bkz. *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı,* çev. Kıvanç Tanrıyar (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Bilgi Yayınları, 2010).

[10] Osmanlı korsanlığı üzerine hâlâ en kapsamlı çalışmayı, Osmanlı tarihçiliğinin emeklediği daha 1936 gibi erken bir tarihte Aziz Sami İlter yapmıştır. *Şimali Afrika'da Türkler* adlı iki ciltlik eserinde (İstanbul: Vakit Matbaası, 1936) İlter, her ne kadar ardılları kadar üstünde durmadıysa da, gaza temasını kullanmaktadır. Osmanlı deniz tarihinin duayeni İdris Bostan Osmanlı korsanlığı üzerine yakın zamanda yazdığı eserinde, Osmanlı korsanlarının İslam Hukuku'na uygun bir inanç savaşı yapmakta olduklarını savunmuştur. "Bu korsan denizciler/deniz gazileri düzenledikleri akınların şer'î hukuka uygunluğunun bir delili olarak elde ettikleri beşte birden oluşan hissenin ulü'l-emr/"devlet başkanına" ait olan kısmını düzenli olarak padişaha teslim ediyorlardı." Bu son cümlesine kaynak göstermeyen Bostan korsanların Hıristiyan topraklarına yaptıkları akınları İslam hukukundaki *dârü'l-harb* ve *dârü'l-İslam* ayrımı içerisinde değerlendirir. Bostan burada açıkça karada faaliyet gösteren Osmanlı akıncıları için geliştirilen gaza paradigmasını Osmanlı deniz tarihine adapte etmektedir. "Denizlerde görülen korsanlar, aslında Osmanlı ordusundaki gazi akıncılar gibidir ve sadece gaza ruhu, ganimet arzusu ile hareket ederek karadaki benzerleri gibi düzenli teşkilata sahiptirler." İdris Bostan, *Adriyatik'te Korsanlık: Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler, 1575-1620*

İspanyollar, Müslümanlar ve Hıristiyanlar'dan çok önceleri varolan, ilk pratiklerini şu kabotaj denizi Akdeniz'de yapıp oradan okyanuslara yayılmış kadim bir meslek ısrarla Osmanlı bağlamında ve dolayısıyla Osmanlı tarihine hâkim olan paradigmalar içerisinde incelenmektedir, bu korsanlar için kullanılan "deniz gazisi" sözünün arka planında da hangi hâkim paradigmanın bulunduğu kolaylıkla tahmin edilebilir.

Cezayir Kıyıları
Pîrî Reis - *Kitâb-ı Bahriyye*

Son olarak, Türkçe literatürde "gaza"nın din uğruna yapılan bir savaşa indirgenmiş durumda olduğuna işaret edip, tam olarak neyi eleştirdiğimizi netleştirmeye çalışalım. Kafadar'ın da belirttiği gibi, Wittek'in teorisi uluslararası alanda tarihçiler tarafından karikatürize edilmiş ve ancak dini fanatizm ekseninde ele alınmıştır.[11] Türkiye'de de durum farklı değildir. Ne Wittek'in kapsayıcı (*inclusivist*) gazileri, ne de Kafadar'ın akıcı ve akışkan kimlikleri bu literatüre etki edebilmişlerdir. İşte gazayı sadece dini bir şevkle yapılan kutsal savaş bağlamında ele alan bu dar anlayış, ne Osmanlı korsanlarının motivasyonlarını ne de Kuzey Afrika serhaddinin çok kültürlü ve kozmopolit yapısını anlamakta bize yardımcı olabilir.

(İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), ss. 19-21. Son zamanlarda hocam Halil İnalcık da Osmanlı korsanlarına deniz gazisi denmesi gerektiğinin altını çizmeye başlamış, hatta 29 Mart 2011'de NTV katıldığı *Artı* programında işi Türk korsanlarını Libya'yı istila etmekle itham eden Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'yi cehaletle suçlamak ve bu deniz gazilerinin (korsan değil) Kuzey Afrika'yı Hıristiyan işgalinden kurtardığını belirtmeye kadar götürmüştür. Tabi Osmanlı korsanlarına yüklenen tarihi misyon sadece dini değildir; Akdeniz'deki Osmanlı korsanlığı 20. yüzyılda yeşeren Türk milliyetçiliğinin hizmetinde de kullanılmıştır. Kendisi de aynı zamanda bir denizci olan ve Osmanlı tarihçilerinin bugün bile hemen hiç kullanmadıkları Batı kaynaklarına oldukça hakim görünen Ali Rıza Seyfi'nin eserlerinde ise korsanların İslam uğruna yaptıkları kahramanlıkların yanı sıra Türklüklerinin de altı çizilir. Bkz. Ali Rıza Seyfi, '*Osmanlı Meşâhîr-i Bahrîyyûnı: Kemâl Re'îs ve Baba Oruc* (Dersa'âdet: Seha'i Matba'âsı, 1325), idem, *Turgud Reis* (Dersa'âdet: İkbâl Kütübhânesi, 1327); idem, *Barbaros Hayreddin* (Dersa'âdet: Şems Matba'âsı, 1326-1328). Aynı zamanda bir şair ve romancı olan Seyfi'nin bu tarzı kendinden sonraki birçok romancıyı da bu korsanları dramatize etmeye yöneltmiştir.

[11] Kafadar, *Between Two Worlds,* s. 49.

III. *Gazavât-ı Hayreddîn Paşa*'yı Nasıl Okumalıyız?

Şüphesiz Akdeniz'deki Osmanlı korsanlarına yapılan gazi yakıştırması modern Osmanlı tarihçiliğinin bir ürünü değildir. Osmanlı idari sistemine eklemlendikten ve Kuzey Afrika serhaddinden Osmanlı payitahtına geldikten sonra bu korsanlar, kendilerini gazi gibi lanse etme uğraşına girmekte gecikmemişlerdir. İstanbul ile Cezayir arasındaki işbirliğini başlatan Batılıların "Barbarossa" dedikleri Hızır Reis ya da diğer adıyla Hayreddin Paşa'nın İstanbul'a geldikten sonra yazdırdığı *Gazavât-ı Hayreddîn Paşa*[12] adlı eser, bu çabanın en önemli örneklerinden biridir. Bir propaganda eseri olarak görülmesi gereken bu *Gazavât*'taki gaza vurgusu ve İslami ton barizdir; korsanlıktan çok dua ve ibadetle meşgul gözüken Hızır ve Oruç kardeşler, gerek sadakatla bağlandıkları İslam dini üzerine engin bilgilere ve gerekse bazı mistik güçlere sahiptirler. *Gazavât*'ın birçok yerinde bu iki kardeşin bu ulvi özelliklerinin altı ısrarla çizilmiştir: Oruç Reis'in rüyalarına girip Rodos'taki esareti sırasında kendisine sabır dileyen (11b-12a) ve kolunu kaybettikten sonra Midilli'ye döndüğünde ise gazaya çıkmasını söyleyen "pîr-i rûşen zamîr" (56a-57a), Oruç Reis'in kendisine ihtida etmesini tavsiye eden Hıristiyanlara İslam üzerine söyledikleri (13a-14a),[13] Hıristiyan bir rahibin Oruç'un dinî vecibelerini övmesi (14a),[14] savaşta kolunu kaybeden Oruç'un kaderciliği (44a),[15] Hızır'ın din kardeşleri Endülüslü Müslümanları İspanya'dan gemisiyle kaçırarak Osmanlı Sultanı'nın yapamadığını yapması (45b),[16] Hızır'ın dinî bir tartışmada bir Hıristiyan papazını alt etmesi ve şaşıran papazın korsanın bilginliği karşısında neredeyse Müslümanlığı kabul etmesi (128a),[17] Aydın Reis'in 1529 yılında

---

[12] Murâdî, *Gazavât-i Hayreddîn Paşa: (MS 2639 Universitatsbibliothek Istanbul) : kommentierte Edition mit deutsche Zusammenfassung,* ed. Mustafa Yıldız (Reihe Orientalistik, Aachen: Shaker, 1993). Makale boyunca verilen varak numaları İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde bulunan bu versiyona aittir. Ayrıca bkz. Aldo Galotta, "Le Gazavât di Hayreddîn Barbarossa", *Studi Magrebini* III (1970), ss. 79-160. 1541 yılına kadar olan olayları nakleden bu el yazmasının bir ikinci kısmı da bulunmaktadır. Bibliotheque Nationale de France, ms. Turc 1186; Aldo Gallotta, "Il "Gazavat-ı Hayreddin Paşa" pars Secunda e la spedizione in Francia di Hayreddin Barbarossa (1543-1544)", Colin Heywood ve Colin Imber (ed.), *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Menage* (Istanbul: The Isis Press, 1994), ss. 77-89.

[13] "…İmdi kulluk itmege bir ferd-i ehad yokdur illallâhu te'âlâ vardur ki cemî'i kâ'inâtı yokdan var eyleyen odur, anun şerîk-i nâzırı yokdur, mekândan münezzehdür ve zât-ı şerîfi bir hâl üzere sâbitdür ve cümle müznibînün şefî'i olan hazret-i risâlet ve mefhar-ı mevcudât a'nî Muhammed el-Mustafâ sallallâhu 'aleyhi ve sellem anun kulı ve habîbidür."

[14] "…Sakınun ol Oruç Re'îs didükleri esîr ile konuşmayuz, zîrâ bakaram müslümânlık tarîkın kemâl-ı mertebe okumış bilmiş. Anlaram ki benden yukarı papasa benzer, siz anı za'm-ı fâsıkunuzca dîninden çıkarmaga çalışırsınuz ama havfum oldur ki sizin cümlenüzi turkoz ider."

[15] "Orada olmasam bir başka yirde yine âhir takdîr-i ezel ve kalem-i cârî yirine gelmesi mukarrer idi… Hem Oruç Re'îs 'âlim idi, 'ilmde Hayreddîn Re'îsden ziyadece idi."

[16] "Ve aslâ Âl-i 'Osmân padişâhından bunlara bir meded olmadı."

[17] "Gâzî Hayreddîn Re'îs rahmetullâhi 'aleyh az kaldı ki papazı müslümân ideyazdı. Papaz gönlinden bu diyavolo benden yukarı papaz, bununla başa çıkılmaz. Hemân mudârâya çıkalım diyüb..."

Cezayir'e dönecekken rüyasında Hızır'ı görmesi ve ondan düşman gemilerinin geleceğini haber alıp Şarlken'i Cenova'ya bırakıp geri dönen İspanyol amirali Portuondo karşısında büyük bir zafer alması (242b-243a),[18] vs.

Şüphesiz ki *Gazavât*, tarihi bir gerçekliği yansıtmaktan çok Hayreddin Paşa'nın ve korsanların İstanbul'daki konumunu sağlamlaştırmak amacını taşımaktaydı. Dolayısıyla bu eser, klasik Osmanlı eğitiminden gelmeyen bu maceracı korsanlar ile bir "seçkin bilinci" geliştirmiş olan Enderun kökenli Osmanlı paşaları arasındaki rekabet bağlamında değerlendirilmelidir. Zaten detaylarını başka bir makalemde belirttiğim[19] bu rekabetin en önemli kanıtları bizzat *Gazavât*'ta saklıdır.

Bu İstanbul'daki "ba'zı münafıkân" Hayreddin'in Kapudan-ı Derya atanmasına karşı çıkmış ve padişaha donanma ile Cezayir'e kaçacağından dem vurmuşlardır (313b-314a). İki sene sonra ise "erbâb ü vüzerâ" Hayreddin Paşa'nın İstanbul'a dönmeyeceğini söyleyip Sultan'ı onu görevden almaya ikna etmeye uğraşmaktaydılar. *Gazavât*'ın müellifi Seyyid Murâdî durumu şu nüktedan deyimle ifade etmektedir: İstanbul'da "[b]in hased bir akça, bir kişinün yardımcısı Allâh ola"dır (340b-341a). Padişahın Hayreddin'i övmesine dayanamayan "erbâb-ı nifâk tâ'ifesi"nin payına ise şu beyit düşer (350b):

Hased-i kalb-i 'adû lütf ile tagyîr olmaz
Sengde muzmar olan âteşe âb itmez eser

Eserdeki prestij kaygısı Hayreddin'in henüz Batı Akdeniz'deki Osmanlı korsanları arasında *primus inter pares* yani eşitler arasında birinci olduğu dönemi anlatan kısımlarda da göze çarpmaktadır. Eğer mesele tarihî gerçekleri değerlendirmek ya da en azından gazadan dem vurmak olsaydı, 1520'lı yıllarda en az Hızır kadar aktif olan Cerbe'deki üssünden etkili akınlar yapan *Çifud* Sinan ve 1529'da Habsburg donanmasına karşı yukarıda bahsettiğimiz önemli zaferi alan[20] Batılıların *Cacciadiavolo* dedikleri Aydın gibi diğer önemli reislerin gazaları da eserde hak ettikleri yeri bulurdu. Oysa Rhoads Murphey'nin de belirttiği üzere Seyyid Murâdî, Hızır ve Oruç reisleri ön plana çıkarmayı yeğlemiş ve parayı verenin düdüğü çaldığını bir kez daha göstermiştir.[21]

[18] "Hâşâ Koca Hayreddîn Paşa, yesserellâhu mâ yeşâ' 'ilmü'l-yakîn 'ayne'l-yakîn ricâlullâh zümresinden oldugına zerre kadar kalbümde şekk ü gümânum kalmadı."

[19] Emrah Safa Gürkan, "The Centre and the Frontier: Ottoman Cooperation with the North African Corsairs in the Sixteenth Century", *Turkish Historical Review* 1/2 (2010), ss. 147-9.

[20] Stanley Lane-Poole, *The Barbary Corsairs* (Londra: T. Fisher Unwin, 1890), ss. 57-8; Muzaffer Arıkan ve Paulino Toledo, *XIV. - XVI. Yüzyıllarda Türk-İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimizle İlgili İspanyol Belgeleri: Las Relaciones Turco-Españolas en los siglos XIV y XVI: Documentos Españoles relativos a la historia naval Otomana* (Ankara, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi, 1995), ss. 200-1; Marino Sanuto, *I Diarii,* eds. Federico Stefani, Guglielmo Berchet ve Nicolò Barozzi (Venezia, 1879-1902), 52. cilt, kol. 208-9.

[21] Rhoads Murphey, "Seyyid Muradi's Prose Biography of Hızır ibn Yakub, alias Hayrredin Barbarossa: Ottoman Folk Narrative as an under-exploited Source for Historical Reconstruction", *Acta Orientaliae Academiae Scientiarum Hungaricae* 54/4 (2001), ss. 528-9.

İşte bu şartlar altında yazılan *Gazavât*'ın Hayreddin etrafında yaratmaya çalıştığı gazi imajı, aynı zamanda klasik dönem Osmanlı kaynaklarının çok sık başvurduğu bir tekniktir. Osmanlı vakanüvisleri çağdaşları olan Avrupalı tarihçilerin aksine eserlerini bilgi vermek, ölçmek ve kesinleştirmek amacıyla değil, bir edebi tür olarak görmüşe benzemektedirler. Bir Sanudo,[22] Priuli,[23] Sandoval,[24] ile karşılaştırıldığında Lütfi Paşa,[25] Selaniki[26] ve Peçevi[27] gibi Osmanlı vakanüvislerinin eserleri detay ve kesinlikte geride kalmaktadır. *Gazavât* da bu ikinci gruptaki tarihçilerin eserleri temel alınarak yazılmış Osmanlı patronajının ürünü bir eser olduğu için gerektiğinde en bariz tarihsel bilgileri gözardı etmekten çekinmez. Oldukça ilkel bir tarihsel arka planda kaleme alınan eserin tamamında herhangi bir kronolojik endişe de göze çarpmamaktadır. Olaylar tarih verilmeden ve tarihsel bir bağlama oturtulmadan karman çorman anlatılmakta, mercek ısrarla korsanların faaliyetleri üzerinde tutulmaktadır.[28]

Aynı yazmadaki bazı başka bilgiler bize Osmanlı korsanlığının erken dönemindeki çok kültürlü ve kozmopolit yapıyı hemen işaret etmektedir. Bestiya (bestia, 8b), boriko (borrico, 10a), diyavalo (10b), alarka (allargar, 14a), turkoz (14a, 126b), kran mastor (Gran Maestro, 16a), kaluma itmek (Ven. calomàr, 25a), marcilyana (martingana, 29b), pocalamak (Ven. pogia, 35a), işa itmek (Ven. issàr, 35b), kandilisa (Ven. candelizza, 37a), voga vanto (vago vento, 37b), ladron morolar (38b), freşka (fresca, 39a), armada (43a), sinyal (43a), mezegalere (mezzagalera, 43a), bono vardiya (46b), ventura (48b), galyata (galeotta, 49a), orsa alabanda (51b), salpa itmek (salpare, 66a, 237b), manca (mangiare, 70b), puruva (75b), ıstanpa (stampa, 86b), palamar diyus (por el amor de Dios, 96a), feste (fiesta, 113b), cente (gente, 113b), krando (grande, 119a), falso (124a), levarimo (leva remo, 136a), varda kosta (137a), patente (137a), pasaporta (137b), mayorkin (mallorquín, 191b, 302b), tirenkete (trinchetto, 195b), karrata (carreta, 222b), ıspata (spada, 231b), rözon (raison, 232b), doblon (236a), klaro (claro, 236b), fondo itmek (236b), mayıstıra (maestra, 237a), palenkete (palanqueta, 238a), pireze (presa, 239a), ceneral (generale, 239b), husto (justo, 239b), pupa sarare (Ven. pupa-poppa serrare,

[22] Sanuto, *I Diarii.*

[23] Arturo Segre ve Roberto Cessi (ed.), *I Diarii di Girolamo Priuli (AA. 1494-1512)* (Città di Castello: Casa Editrice S. Lapi, 1912-1938), 4 cilt.

[24] Fray Prudencia de Sandoval, *Historia de la vida y Hechos del Emperador Carlos V,* ed. Carlos Seco Serrano, (Madrid: Ediciones Atlas, 1955), 3 cilt.

[25] Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân* (İstanbul: Matba'a-yı 'Âmire, H. 1341).

[26] Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, ed. Mehmet İpşirli (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), 2 cilt.

[27] Peçevi İbrahim Efendi, *Târih-i Peçevi* (İstanbul, H. 1283).

[28] Rhoads Murphey'nin yakın bir zamanda belirttiği gibi eser erken dönem Osmanlı korsanlarının değer yargıları, motivasyonları ve bağlılıklarını incelemek açısından eşsiz bir kaynaktır. Müverrih haklı bir şekilde özellikle 1515-1535 yılları arasındaki dönem için sözlü kaynaklara dayanmak zorunda kalan Seyyid Muradî'nin kronolojik bir tutarlık gösteremediğini ve olayların detaylarına inemediğini belirtir. Murphey, "Seyyid Muradî", s. 521.

244b), forti (245a), kantopik (245a), komandantı (comandante, 245a-b), tapa (tappo, 245b, 338a), mezeturko (mezzoturco, 258a), meze Hıristiyan (mezzochristiano, 258a), patrona (260b), porto (266a), fornalebaşu itmek (269a), barko (barco, 289a), resbet/respet (rispetto ya da respeto, 290b, 327b), komanda (comando, 294a), ızbalço (Ven. sbalzo, 296a), kavaliyerzade (cavaliere, 297b), koroş (croce, 297b), usturpa (Ven. stropa, 300b) cornata (giornata, 302a), fantaziyye almak (305b), pinyol (pugnale, 306b), payzan (paesano, 317a), kapo munduz (327b), albor (330b), rey di İspanya (332a), korona (corona, 336b), uruba (roba, 338a), paşador (338b), piko (Ven. pico, 346b), fomada (347a), altura (351a), tiremola (355a), fora (359b), moso negro (mozo negro, 369a), kovarnador (gobernador, 374b) gibi terimlerin yanı sıra, "kâfir iken yahûdî oldu" (19b), "Vaşal kaminar preze no faltar" (Vas a caminar, presa no falta, 24a), "mayına sinyor" (Ven. mainar, 47b), "mi star fino Hıristiyan (262a), "kom forma levantar" (con forma levantar, 302b), "mola meze trinkete" (mola mezzo trinchetto, 343a) gibi Osmanlıca'ya yabancı Akdeniz'in *lingua franca*'sına ait ifadelerin sıklığı bize erken dönem Osmanlı korsanlarının içinde bulunduğu kozmopolit ortam hakkında bir fikir vermektedir.

IV. Kuzey Afrika Serhaddinin Kozmopolit ve Çok Kültürlü Yapısı

Şimdi bu kozmopolit yapıyı oluşturan öğelere bir göz atalım.

İspanya'da 1492'de tamamlanan "Yeniden Fetih" (*Reconquista*) sonucunda yarımada Hıristiyan hakimiyetine girmiş, Müslümanlara ilk başta tanınan dinî haklar da kısa sürede lağvedilip zorla ihtida politikalarına yönelinmiştir. Bu zorlamanın neticesinde bir kısım Müslüman İber Yarımadası'nı terk edip Kuzey Afrika'ya giderken, çoğunluğu oluşturan diğerleri de görünürde ihtida edip gizlice kendi din ve âdetlerini muhafaza yolunu seçmiş ve soğuk savaş döneminden Amerikalı bir müverrihin deyimiyle İspanya'da bir "beşinci kol"[29] faaliyeti yürüterek büyük bir güvenlik sorunu oluşturmuşlardır. Bu sonunculara batı kaynakları *Morisco* derken, Osmanlıların "Müdeccel" (İspanyolca *Mudéjar* kelimesinin karşılığı Arapça "müdeccen" kelimesinden bozma bir terimdir) adını vereceklerdir. Bütün bu gelişmeler, İberya sahillerini korsanların insafına bırakmıştır. Temimi'ye göre yörenin coğrafyasını ve dilini bilen sürgündeki bu Müslümanlar korsanlık için gerekli olan uzmanlığı sunmuşlardır.[30] "Sürgündekinin intikamı": 19. yüzyılın usta tarihçisi Stanley Lane Poole'un İspanyolların ödediği bedel için kullandığı terim budur.[31] Zaten bu çok sayıda muhacir bir

[29] Andrew C. Hess, "The Moriscos: An Ottoman Fifth Column in the Sixteenth-Century Spain", *American Historical Review* LXXIV (October 1968), ss. 1-25, İlginçtir ki, bu terim İspanya İç Savaşı sırasında, 1936 yılında Emilio Mola adlı bir İspanyol komutan tarafından ortaya atılmıştır. Bkz. "fifth column", *Encyclopædia Britannica Online*.

[30] Abdeljelil Temimi, "Le gouvernement Ottoman face au problème Morisque", *Revue d'Histoire Maghrebine* 23-24 (1981), s. 256.

[31] Lane-Poole, *The Barbary Corsairs*, s. 8.

anda doldurdukları Kuzey Afrika'nın fakir limanlarında korsanlık, denizcilik ve tersane ustalığından başka ne işle uğraşabilirdi ki?

Batı Akdeniz'de korsanlık için oluşan bu elverişli şartlar Doğu Akdeniz'den korsanların da bölgeye akın etmesine yol açmıştır. Osmanlı tarihinde önemli yere sahip Kemal, Burak, Oruç, Hızır, Turgud, Aydın, Kurdoğlu Müslihiddin, Çifud Sinan gibi birçok reis önce yerel yönetimlerle anlaşarak, daha sonra da kendi bağımsız siyasi örgütlenmelerini kurarak, Batı Akdeniz'de Osmanlı korsanlığının altın çağını başlatmışlardır. Ancak sanılanın aksine, bütün bu korsanlar Anadolu ve Ege Adaları'ndan gelmemekte ve aralarında Arap Ahmet gibi Arap vilayetlerinden gelenler de bulunmaktadır.

Üçüncü bir grup ise özellikle Sicilya, Sardinya, Korsika ve Güney İtalya kıyılarının denizci halkları arasından gelenlerden oluşmaktadır. Dönemin ezici feodal toplumsal örgütlenmesinden yılan ve halklarını hep zorlu bir diyete mahkum eden şu denizin aç ve topraksız bıraktığı bu insanlar, daha iyi bir yaşam uğruna 16. yüzyılın ilk yirmi yılında gelişmiş ve serpilmiş korsan merkezlerine koşarak ihtida etmekten ve ata topraklarına saldırmaktan geri durmamaktaydılar. Dönemin tabiriyle meslekten Türk (*turco de profesión*) olan bu mühtediler dönemin "fırsatlar diyarı" Kuzey Afrika'ya göç edip buradaki limanlarda serpilen korsanlık yapılanmaları içerisinde giderek yükselmiş ve önemli görevlere gelmişlerdir. Osmanlı Kapudanı Deryalığına kadar yükselen Kılıç Ali Kalabriyalı, Venedikli Uluç Hasan Paşa da adından anlaşılabileceği gibi Venedikli idi. Cezayir Beylerbeyilerinden Hasan Ağa ve Ramazan Paşa ise Sardinyalı iken, Garp Ocakları'nın sancaklarını dolduran birçok "kaid" (ki bu terim Kuzey Afrika'daki sancak beyleri için kullanılırdı) de gene bu tip mühtedilerden oluşmaktaydı. 16. yüzyıl Cezayir'i üzerine en önemli çağdaş kaynağımız Antonio Sosa, Avrupa'nın her yerinden Cezayir'e gelen mühtedilerin içinde Brezilya, Yeni İspanya (bu terimden Orta Amerika'daki İspanyol kolonilerini anlayınız), Habeşistan ve Hindistan da dâhil olmak üzere 52 değişik memleketten insan olduğunu belirtirken iddialı bir şekilde eklemeden duramamıştı: "dünyada hiçbir Hıristiyan milleti yoktur ki Cezayir'de ondan gelme bir mühtedi olmasın".[32] Gene Sosa'ya göre, 16. yüzyıl'ın sonunda bu mühtediler Türkler ve Müdecceller'den çok daha fazla sayıdaydılar.[33]

Bu korsanların içinde ötekilere nazaran daha az görünür olsa da Yahudiler de bulunmaktaydı. Her ne kadar 16. yüzyılın Sevilyalı tarihçisi şu meşhur *La Historia General de las Indias*'ın yazarı López de Gomára'ya göre Çifud Sinan'ın "çifud"luğu Yahudiliğinden değilse de[34] Osmanlı kaynaklarının kendisi bize bu

[32] Diego de Haedo, *Topografía e Historia General de Argel* (Madrid: La Sociedad de Bibliófilos Españoles, 1927), 1. cilt, s. 52-3.

[33] Haedo, *Topografia,* 1. cilt, s. 79.

[34] Gomára'ya göre Sinan Reis'e bu isim bir gün Hıristiyanlarla karşılaştığında korkup kaçtığı için verilmiştir. 1853'te bu eşsiz önemdeki el yazmasını ilk kez yayıma hazırlayan editör ise dönemin diğer kaynaklarında geçen başka bir iddiayı dile getirir. Bu Sinan Reis'in astrolojiye duyduğu ilgi nedeniyle Çifud diye adlandırıldığıdır. Francisco López de Gomára, "Crónica de los Barbarrojas", *Memorial histórico español: Collección de documentos, opúsculos y antigüedades que*

denizcilerin arasında bazı Yahudilerin de bulunduğuna işaret etmektedir. Örneğin, 1572'de Rodos muhafazasına tayin olunan Menteşe Beyi Gazanfer'e, Rodos'ta düşmana kürekçi olmaya gönüllü olan 24 Hıristiyanı yakalayıp o sırada adada bir kalyete inşa etmekte olan Simon adlı Yahudinin gemisine koyması emredilmiştir.[35] Batılı kaynakların Gaddalì dedikleri ihtida etmiş bir başka korsan, 1518'de Papa kadırgalarının komutanı Paolo Vettori'yi esir alıp Tunus'a götürmeyi başaracaktır.[36]

Son olarak, klasik dönem Osmanlı yönetiminde temel bir rol oynayan devşirmelerin aksine ve aynı erken dönem akıncıları gibi, Kuzey Afrika'nın mühtedilerinin çoğunun hemen hemen hiçbir eğitimi yoktu. Uluç Ali kariyerinin zirvesinde okuma yazma bilmezken,[37] Venedikli Hasan Paşa'nın ancak 25 kelime Türkçe konuşabildiğini bizzat hemşerisi Venedik balyozu söylüyordu.[38] Acaba gaza bu 25 kelimeden biri midir? Eğer bir gaza ethosu varsa, bu ethosun sözlü olduğu açıkça görülmektedir, bu gazilerin aralarında ne kadar Türkçe konuştukları da meçhuldür. Bunlar İstanbul'a gelip yerleştiklerinde dahi hiçbir zaman Osmanlı sistemine tam olarak entegre olamamakta, bu yeni kültüre yabancı kalmaktadırlar.

Ancak gene de ne bu kozmopolit yapı, ne de bu yapıyı oluşturan çeşitli dinlerden, kültürlerden ve coğrafyalardan gelen insanların şehirli ve rafine bir Osmanlı kültürüne yabancılığı, bunların iyi birer gazi olabileceği tezini tam anlamıyla çürütmektedir. Cemal Kafadar'ın da altını çizdiği gibi gaza kavramı ille de Sünni İslam ile bir tutulmamalı, aksine serhaddin kapsayıcı (*inclusive*) yapısı ve kimliklerin akışkanlığı ve akıcılığı göz önüne alınmalıdır.[39] 16. yüzyıl vakanüvisi Mustafa 'Ali'nin deyimiyle çeşitli kökenlerden gelen bu "Rumi" gaziler arasında kökeni bir mühtediye çatmayan az bulunur.[40] Bu kozmopolit yapıyı vurgulamamızdaki amacımız, hem bu çok dinli ve kültürlü serhaddin basit bir kutsal savaş bağlamına indirgenmesi riski karşısında bir uyarı yapmak, hem de aşağıda anlatacağımız bazı noktaların daha iyi anlatabilmek için Kuzey Afrika serhaddinin şartları hakkında okuyucuya bir fikir vermektir.

Bu noktada 14. yüzyıl tarihçilerinin ellerinde olmayan bir imkân biz 16. yüzyıl tarihçilerinin ellerinde bulunmaktadır. Erken dönem Osmanlı gazası üzerine çalışanlar sadece *Gazavâtname* ve *Tevarih-i Al-i Osman* gibi edebi metinler

publica la real Academia de la Historia, (Madrid: la Real Academia de la Historia, 1853), 6. cilt, ss. 388-9 ve dn. 1.

35 Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (bundan sonra BOA), *Mühimme Defterleri* (bundan sonra *MD*), XIX, no. 159 ve 344 (H. 19 Safer 980 / M. 30 Haziran 1572).

36 P. Alberto Guglielmotti, *La guerra dei pirati e la marina pontificia dal 1500 al 1600* (Firenze : Successori Le Monnier, 1876), 1. cilt, ss. 161-2.

37 Eugenio Albèri (ed.), *Le Relazioni degli Ambasciatori Veneti al Senato durante il secolo decimosesto* (Firenze: Società Editrice Firoentina, 1839-1863), 9. cilt, s. 296.

38 "*che appena sa dir vinticinque parole in Turchesco*" ASV*, Senato, Dispacci, Costantinopoli* (bundan sonra *SDC*), filza 11, fol. 103v (20 Mayıs 1577).

39 Kafadar, *Between Two Worlds,* ss. 80-2.

40 Cornell Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)* (Princeton, Princeton University Press, 1986), s. 254.

ile kitabelere mahkum kalırken, özellikle 16. yüzyılın ikinci yarısı için Avrupa arşivleri bize Kuzey Afrika'daki korsanların iç dünyaları ile ilgili bazı ipuçları vermektedir.

V. Deniz Gazilerinin Küffarla İlişkileri

Bu bölümde Batı Akdeniz'deki Osmanlı deniz gazilerinin Hıristiyan dünyası ile ilişkilerini ele alıp bu ilişkinin yapısının gaza literatüründe yansıtıldığından ne kadar farklı olduğunun altını çizeceğiz.

İlk olarak, Kuzey Afrika'daki korsan yapılanmasında önemli yerlere gelmiş mühtedilerin Hıristiyan geçmişleri ile bağlarını hiç de koparmamış olduğunu belirtmek gerekmektedir. Örneğin Uluç Ali çocukluk arkadaşı Giovanni Battista Ganzuga'yı iki kere esaretten kurtarıp yanına alacaktı; 1569'da Habsburglar Uluç Ali'yi rüşvetle kendi taraflarına çekmek istediklerinde Kalabriya'daki akrabaları arasında bir araştırma yapacaklar ve en sonunda bu pazarlık için Ganzuga'yı yollamaya karar vereceklerdi.[41] Uluç Ali, sadece arkadaşları değil, akrabaları ile de temas halindeydi. Kendisiyle beraber esir düşen ve gene kendisi gibi ihtida edip İstanbul'da aile kuran bir kardeşi olduğunu biliyoruz.[42] 1570 yılında adamları Mesina'daki Hıristiyan donanmasının hazırlıkları hakkında bilgi ya da Osmanlıca tabiriyle "dil almak" için Kalabriya'da karaya çıkıp birini yakaladıklarında, bunun aslında Uluç Ali'nin akrabalarından biri olduğunu öğreneceklerdir. Hiç vakit kaybetmeden esiri Ali'nin yanına götüreceklerdir.[43] Gene Venedikli Hasan Paşa, kuzeni Livio Celeste'yi Venedik'ten yanına aldıracak ve casusluk için geri yollayacaktır. Livio pek de başarılı bir casusa benzememektedir, zira defalarca Malta, Marsilya ve Napoli'de yakalanacaktır. 1590'daki sonuncu yakalanışında Hasan Paşa, Napoli kral naibini kuzenine bir şey yaparsa elindeki bütün Napolileri ve İspanyolları kızartmakla bile tehdit edecektir.[44]

Deniz gazisi korsanların en büyük din düşmanları Habsburglar ile pek de gaza çerçevesinde değerlendiremeyecek bazı gizli ilişkiler içinde oldukları da görülmektedir. Habsburg gizli servisinin 16. yüzyıldaki en önemli projelerinden biri, çoğunluğu aslında Habsburg tebaası olarak doğan bu mühtedi korsanların Hıristiyanlığa geri kazandırılması idi. Söz konusu mühtedilerin bir kısmı Cezayir'e daha iyi şartlar için gönüllü olarak gelmişse de bir kısmı esir hayatına dayanamayıp zorla ihtida etmişti. Ancak, tam olarak kimin hangi şartlarda Müslüman olduğunu bilmek zordur, zira bu mühtedilerin Hıristiyanlarla konuşurken zorla Müslüman olmuş gibi bir intiba bırakmak istemeleri normaldir. Hıristiyanlarla bir anlaşma içine girme uğraşında bir mühtedinin eski

41 Archivo General de Simancas (bundan sonra AGS), *Papeles de Estado* (bundan sonra *E*) 487, 1569 tarihli *Relación que hizo el thesorero Alonso Sanchez de la familia que antes cuando fue hecho esclavo se llamaba Dionisio Galea* başlıklı numarasız döküman.

42 *A.g.e.*

43 Gustavo Valente, *Vita di Occhialì* (Milano: Casa Editrice Ceschina,1960), s. 125.

44 Antonio Fabris, "Hasan 'il Veneziano' tra Algeria e Costantinopoli", *Quaderni di Studi Arabi* 5 (1997), ss. 59-61.

dinine sadakatinin ve geri dönme isteğinin altını çizmesinde yarar vardır. Bunun yanı sıra, böyle bir anlaşmanın söz konusu olmadığı durumlarda dahi, bu tip bir intiba bir mühtediyi eski bir din kardeşine neden Müslüman olduğunu açıklarken yaşayacağı psikolojik sıkıntıdan kurtaracaktır. Örneğin eşini geride bırakıp kendi rızasıyla İstanbul'a kardeşi Kapıağası Gazanfer Ağa'nın yanına gelen ve son çalışmasında Eric Dursteler'in ısrarla hür bir irade yüklediği şu Venedikli Beatrice Michiel bile Venedik balyozuna ağabeyi tarafından zorla Müslüman yapıldığını söylemektedir.[45]

Habsburg idarecilerinin bu mühtedilerin Osmanlılar'a ihanet edip taraf değiştirmeleri ihtimaline oldukça sıcak baktıkları hemen anlaşılmaktadır. Barbaros'un Cezayir'deki halefi Sardinyalı Hasan Ağa ile Hıristiyanlığa geri dönmesi ve Cezayir'i Habsburglara teslim etmesi için 1541'de bazı görüşmeler yapılmıştır.[46] 42 yıl sonra, bir başka Cezayir Beylerbeyi Venedikli Hasan Paşa ile de benzer görüşmeler yapılacaktır.[47] Ancak şüphesiz en çok üstünde durulan görüşmeler Uluç Ali ile yapılanlardır. Cezayir Beylerbeyi olduğu dönemde de Kapudan-ı Derya olup İstanbul'a yerleştiği günlerde de birçok Habsburg ajanı Kalabriyalı korsanın kapısını çalmış ve çeşitli vaatlerle kendisini Sultan'a ihanet etmeye çağırmıştır. Her ne kadar Uluç Ali bunlara itibar etmemişse de yer darlığı nedeniyle burada tartışmayacağım, ancak başka bir makalemde detaylı bir panoramasını verdiğim bu görüşmelerin yıllar boyu sürmesi manidardır.[48] Uluç Ali'nin havayı kokladığı, belirli kapıları kapamak istemediği bellidir; en azından kendisine bu tip teklifler getirenlerin serbestçe geri dönmelerine ses çıkarmamıştır. Deniz gazilerinin başı, adını Uluç'tan Kılıç'a bizzat Sultan'ın tebdil ettiği bu kahraman korsan niçin bu Habsburg ajanlarını derdest etmemiştir?

Uluç Ali'nin kendisinden başka yanındaki birçok mühtedi de Habsburg gizli servisinin hedefindedir. Sinan (Juan Briones) ve İngiliz Haydar (Robert Drever) adlı iki mühtedi Habsburglar'a düzenli olarak bilgi vermekte, yani muhbirlik yapmaktadırlar; hem de denize açılan Osmanlı donanmasından yazdıkları mektuplarla![49] Sinan bir ara kaçıp memleketine geri dönmek bile isteyecektir.[50]

Uluç Ali'nin adamlarından Pedro Brea adlı bir başkası Osmanlılar ile Habsburglar arasında bir ateşkes imzalamaya İstanbul'a gelen gayrıresmî

---

45 Eric Dursteler, *Renegade Women: Gender, Identity, and Boundaries in the Early Modern Mediterranean* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2011), ss. 15-16.

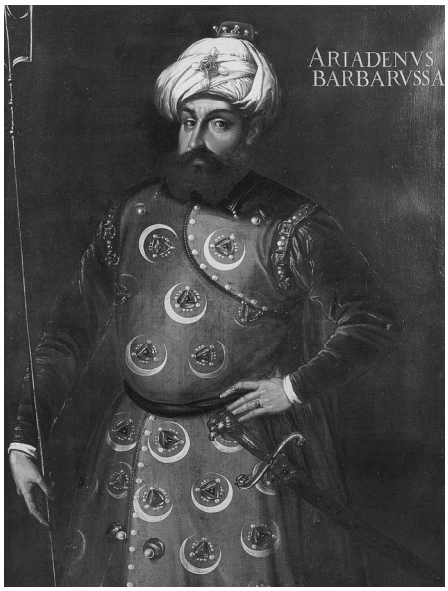
46 AGS, *E* 1374, fol. 171; A. Berbrugger, "Négociations entre Hassan Agha et le comte d' Alcaudete, gouverneur d'Oran, 1541-1542", *Revue Africaine* IX (1865), ss. 379-385.

47 AGS, *E* 1417, fol. 41, 62, 109.

48 Emrah Safa Gürkan, "Habsburg Gizli Servisinin Hedefinde Bir Osmanlı Paşası: Kalabriyalı Uluç Ali" (baskıda).

49 AGS, *E* 490, 17 Ekim 1579, 18 Ekim 1579, 22 Ekim 1579; *E* 1080 fol. 41 (14 Mayıs 1579), 51, 58 (3 Ağustos 1579), 93; *E* 1081, fol. 93 (7 Haziran 1580) and 163 (14 Kasım 1580).

50 AGS, *E* 1083, fol. 58 (28 Şubat 1581); *E* 1338, fol. 59 (15 Ekim 1580).

Barbaros Hayreddin [Deniz Müzesi]

Habsburg elçisi Giovanni Margliani'nin muhbirliğine soyunacaktır;[51] bir süre sonra da Sinan'ın yapamadığını yapacak, İstanbul'dan kaçıp önce Napoli'ye, oradan da İspanya'ya gidecektir. Ailesini İstanbul'dan kurtarıp Venedik'e getirmek ise Habsburg yöneticilerine düşecektir.[52] Bir daha İstanbul'a dönüşü ise bir Habsburg casusu olarak Cafer Paşa'yı Osmanlılar'a ihanete teşvik etmek için olacaktır.[53]

Don Juan'ın Halkü'l-Vad'da esir düşen Habsburg askerlerinin fidyelerinin pazarlığını yapmak için İstanbul'a gönderdiği Antón Avellán ve Virgilio Polidoro adlı iki aracı, dönüşlerinde sundukları raporda Habsburg gizli servisinin Osmanlı payitahtında kurması gereken temaslardan bahsetmişlerdir. Bunların arasında Uluç Ali'nin kapısında önemli rol oynayan mühtediler de bulunmaktadır: Lombardiyalı Süleyman Ağa, İngiliz asıllı Antonio de Vale, İngiliz Murad Ağa (Carlo Daniel), San Jan şövalyesi kılığında iki Fransız ve Halkü'l-Vad kumandanının (*capitán de Goleta*) oğlu bir İspanyol. Bunların dışında Uluç Ali'nin kahyası (*mayorduomo*) olan Lukalı Murat Ağa da efendisinin taraf değiştirmeye ikna edilmesinde önemli rol oynayabilirdi, bu tip girişimlerin yazıya dökülmesine genellikle karşı çıkan II. Felipe'nin Murat Ağa'ya bir mektup yazıp onu doğrudan muhatap alması, Habsburg merkezi yönetiminin bu görüşmelere verdiği önemi ve görüşmelerin başarıya ulaşma ihtimalini ciddi ciddi değerlendirdiğini gösterir.[54]

İşin ilginç tarafı bu tip anlaşmalara muhatap olmak için mühtedi olmak da şart değildir. Hayreddin Paşa ile Habsburglar arasında yapılan bir dizi görüşme uzun süredir bilinmektedir.[55] Her ne kadar Hayreddin'in bu görüşmeleri

[51] AGS, *E* 1338, fol. 13 (13 Haziran 1580), 36 (27 Temmuz 1580), 70 (14 Aralık 1580), 72 (22 Aralık 1580); *E* 1414, fol. 164 (18 Kasım 1581).
[52] AGS, *E* 1538, fol. 286 (20 Aralık 1585).
[53] AGS, *E* 1094, fol. 227, 228, 229 (20 Eylül 1596), 234,235, 236, 237, 238 (27 Eylül 1596), 237, 272 (2 Kasım 1596), 312 (27 Kasım 1596).
[54] AGS, *E* 488, Antón Avellán, Constantinopla, 1576 ve bu mühtedilerin yazdığı numarasız iki mektup.
[55] AGS, *E* 1027, fol. 13 (20 Nisan 1537); *E* 1031 fol. 26, 58, 98, 99; *E* 1033, fol. 160; *E* 1372, fol. 57, 58-9 (15 Ekim 1539), 60, 64, 66, 73, 84, (1539); *E* 1373 fol. 15, 18, 19, 20 (10 Nisan 1540), 28, 30, 41, 42, 85, 88, 117, 118 (16 Ağustos 1540), 119 (12 Mayıs 1540), 151, 156, 160, 165, 176, 178, 181, 187-8 (26 Nisan 1540), 226, (1540); *E* 1376, fol. 34 (3 Aralık

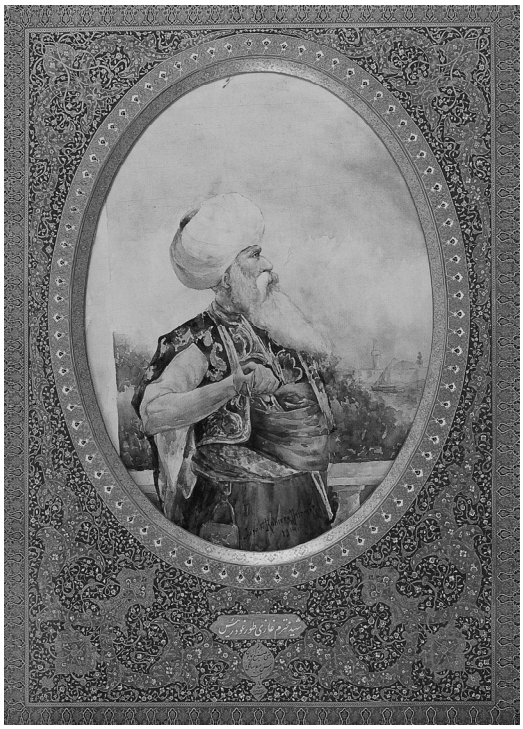
Sultan'ın emriyle oyalama amacıyla yapmış olma ihtimalinden söz edilebilirse de, tecrübeli korsanın bu anlaşmaların yürütülüşünde gösterdiği gizlilik ve aşırı tedbirlilik bu görüşmelerin samimi olduğu izlenimi bırakmıyor da değil.[56] Gene bir başka Müslüman, meşhur Salih Reis'in oğlu Cezayir Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın kendisi Habsburglar'la temasa geçmiştir. İnebahtı'da esir düşen ve esaretten kurtarılıp İstanbul'a getirildiğinde gözden düştüğünü fark eden bu sabık Beylerbeyi kendisine 30.000 düka verildiği takdirde bunu Sokollu Mehmed Paşa'ya rüşvet olarak verip bu sayede Cezayir'e tekrar Beylerbeyi olarak atanabileceğini belirtmiştir. Bir kez Beylerbeyi olunca Cezayir'i Habsburglar'a teslim edecek ve Osmanlılar'ın henüz Fas tahtına oturttuğu yakın arkadaşı Abdülmelik ile ittifak yapıp Osmanlılar'ı Kuzey Afrika'dan sürecekti. Salih Reis gibi önde gelen bir deniz gazisinin oğlu olan bu sabık Beylerbeyi, Cezayir'i Müslüman bir Habsburg vasalı olarak yönetmeyi teklif etmişti; plan başarısızlığa uğrarsa da Sicilya'ya çekilecek, gene Müslüman olarak kalmasına izin verilecekti.[57] Görüldüğü gibi meşhur bir deniz gazisinin oğlu doğma büyüme bir Müslüman beylerbeyi, deniz gazilerinin en önemli merkezini, bu gazilerin en büyük din düşmanı II. Felipe'ye teslim etmeyi kolaylıkla düşünebilmektedir. Belki de bu bir para sızdırma yöntemi olabilir. Ancak bu, bir şey değiştirmez, zira esas önemli nokta hem Mehmed Paşa'nın hem de İspanyollar'ın böyle bir projenin rahatlıkla hayata geçirilebileceğini düşünmeleridir. Kimse böyle meşhur bir gazinin Hıristiyan dünyasının en güçlü hükümdarıyla işbirliği yapmak istemesini saçma bulmamıştır.

Habsburglar ile bu korsanlar arasındaki ilişkilere daha fazla örnek vermek mümkünse de şu ana kadar verdiğim örneklerin yeterli olduğuna kaniyim. Hıristiyan gizli servisleriyle ihanet görüşmelerine oturanların ya da bu servislere muhbirlik yapanların uzun bir listesine girmeden, sayılarının yukarıdaki örneklerin münferit hadiseler olmadığını gösterecek kadar çok olduklarını belirtmekle yetinelim. Kısacası, bu deniz gazilerinin düşmanla gereğinden fazla haşır neşir olduğu ve Gazavâtnamelerde göremeyeceğimiz türden pazarlıklara girmekte öyle pek de tereddüt etmedikleri rahatlıkla görülmektedir. Neden tereddüt etmelidirler ki? Kişisel çıkarlar, gerektiğinde herkesle pazarlık etmeyi, her ihtimali değerlendirmeyi gerektirmektedir. Gerek Osmanlı payitahtı İstanbul'da, gerekse şu gazi serhaddi Kuzey Afrika'da siyasetin kuralları aynıdır. Bu sistemde yükselmek çıkar ilişkileri kurmakla, dostlar edinmekle, siyasi hizipler içinde yer almakla, rüşvet vermekle ve almakla mümkündür. Kısacası bu acımasız dünyada, mevzu dine hizmet veya devlete sadakat değil, kişisel çıkarlardır.

1543). Ayrıca bkz. C. Capasso, "Barbarossa e Carlo V", *Rivista storica italiana* XLIX (1932), ss. 169-209; Özlem Kumrular, "Yeni Belgeler Işığında V. Karl'ın Barbaros'la Uzlaşma Çabaları: 1541", *Yeni Belgeler Işığında Osmanlı-Habsburg Düellosu* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011), ss. 226-237.

[56] AGS, *E* 1031, fol. 26 (7 Mart 1540).

[57] AGS, *E* 488, 21 Temmuz 1576.

Turgud Reis [Deniz Müzesi]

Bu söylediklerimi münferit olayları genelleştirmek olarak alıp eleştirebilecekler için şimdi bu korsan yapılanmasının Hıristiyanlarla askerî ve siyasi ilişkilerine dönmek isterim. Artık Barbaros Hayreddin Paşa olmuş Hızır Reis komutasındaki Osmanlı donanmasının 1543-4 kışında Fransa'nın Toulon limanında kışladığını ve Fransız kuvvetleri ile beraber ortak bir Nice kuşatmasına giriştiklerinin altını hocam Halil İnalcık yakın bir zamanda çizmişti.[58] Buna Osmanlı-Fransız donanmalarının 1550'lerde Tiren ve Ligurya denizlerinde giriştikleri bir dizi harekata korsanların da katıldığı ve hatta Turgud Reis'in bu seferlerin bazılarında donanmayı bizzat komuta ettiğini de ekleyelim.[59] Hıristiyan efendilerine (Cenova) isyan etmiş Hıristiyan bir halka (Korsika), başka bir Hıristiyan kuvvet (Fransa) ile işbirliği içinde yardım ederken korsanları tek rahatsız eden şey Fransızlar'ın kendilerini yağmadan alıkoymaya çalışmalarıydı.[60] Bir Hıristiyan ile ittifak yapmış olabilirlerdi, ancak yağmadan vazgeçemezlerdi. Fransızlar da korsanlara yardım

[58] Halil İnalcık, "Mutual Influences Between Europe and the Ottomans", *Turkey and Europe in History* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006), ss. 161-4; Türkçesi için idem, *Devlet-i 'Aliye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar - I, Klasik Dönem (1302-1606), Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), ss. 159-165; Aldo Galotta, "Il "Gazavat-ı Hayreddin Paşa""; Christine Isom-Verhaaren, "Barbarossa and His Army Who Came to Succour All of Us": Ottoman and French Views of their Joint Campaign of 1543-1544", *French Historical Studies* 30/3 (2007), ss. 395-425.

[59] Emrah Safa Gürkan, "Osmanlı-Habsburg Rekabeti Çerçevesinde Osmanlılar'ın XVI. Yüzyıl'daki Akdeniz Siyaseti", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası,* ed. Haydar Çoruh vd. (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011), ss. 33-5.

[60]Camillo Manfroni, *Storia della marina italiana* (Roma: Forzani E C. Tipografi Del Senato, 1917), 3. cilt, s. 386; Rinaldo Panetta, *Pirati e corsari turchi barbareschi nel Mare Nostrum: XVI secolo* (Milano: Mursia, 1981), s. 186.

etmekten geri durmuyorlardı. 1563'te Mersü'l-Kebir Kuşatması'nda 32 Fransız gemisi hazır bulunmaktaydı.[61]

Korsanların Hıristiyan bir kuvvetle yapacakları işbirliği askerî alanla sınırlı da kalmamıştı. Özellikle Fransa ile diplomatik ilişkiler geliştirmekten kaçınmayacaklardı. Cezayir ile Marsilya arasında yakın ticari ilişkiler vardı, korsan gemileri bu Fransız limanına sık sık uğrayıp erzak[62] ve bilgi[63] alırken Cezayir de kuzeydeki bu kız kardeşinden gerekli hammaddeler, askerî malzemeler almaktan geri durmuyordu.[64] Bu yakın ticari ilişkilerin sonucu olarak Fransızlar 1569 Kapitülasyonları'nın kendilerine sağladığı haklardan yararlanarak[65] 1580 yılında Cezayir'de bir elçilik açacak,[66] bunu Tunus ve Trablus'taki diğerleri izleyecekti.[67] Cezayir ile Marsilya arasındaki yakın ilişki dönemin hükümdarlarının da fark ve kabul ettiği bir şeydi. 1595 yılında Marsilya halkı Paris'in bir ayine değeceğine kanaat getirip Katolik olan ve Fransa Din Savaşları'nı sona erdiren IV. Henri'nin otoritesini kabul etmediğinde, Fransızların müttefiki Osmanlılar Cezayir Beylerbeyi'ne bir mektup göndererek Marsilyalılar'ı iknaya çalışmasını, bu mümkün olmazsa da güç kullanmasını emredecekti. Aynı yıl gönderilen başka bir emirde ise korsanlara İspanyollara karşı savaşan Fransızlara yardım etmeleri emrediliyordu.[68]

Cezayirliler'in Fransızlar'la yakın ilişkileri ticaretle ve İstanbul'dan gelen gemilerle sınırlı değildi. Don Juan komutasındaki müttefik Hıristiyan donanmasının saldırmasından korkan Cezayirliler'in kölelerini ve servetlerini şehir dışına kaçırdıkları, İnebahtı'nın ertesinde kara bulutların tepelerde dolaştığı günlerde, deniz gazilerimiz Fransa Kralı'na Cezayir'i egemenliği altına alma çağrısı bile yapacaklardı. İşin daha da ilginci dönemin Fransa Kralı IX. Charles'ın bu teklife sıcak bakmasıydı. İstanbul'daki elçisi Aks Piskoposu'nun itirazları olmasa, Cezayir'i kanatları altına alacaktı.[69] Simancas arşivlerindeki bir dökümana göre Cezayir'e, Tunus'a ve Beled-i 'Annab'a garnizonlar yerleştirmeyi

---

[61] Rinaldo Panetta, *Pirati e corsari turchi barbareschi nel Mare Nostrum: XVI secolo* (Milano, Mursia, 1981), s. 186.

[62] AGS, *E* 1530, fol. 38 (9 Ağustos 1584).

[63] AGS, *E* 1413, fol. 127 (18 Mart 1580).

[64] AGS, *E* 1398, fol. 45, 212 (1569); AGS, *E* 1413, fol. 127 (18 Mart 1580).

[65] Baron de Testa, *Recueil des traités de la Porte Ottomane* (Paris: Amyot, 1864), I. cilt, s. 94, 10. Madde.

[66] Léon Galibert, *Storia di Algeri dal primo stabilimento de' cartaginesi* (Firenze: Giuseppe Celli, 1847), 1. cilt, s. 346.

[67] H. Gurre-yi Ramazan 1001/M. 1 Haziran 1593 tarihli bir belgeye göre o tarihte bu iki şehirde Fransız konsoloslukları bulunmaktaydı, bkz. İdris Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 14 (1988-94), s. 71, dök. II.

[68] Bostan, "Garp Ocaklarının", ss. 75-7, dök. X, XI.

[69] Ernest Charrière, *Négociations de la France dans le Levant, ou, Correspondances, mémoires et actes diplomatiques des ambassadeurs de France à Constantinople et des ambassadeurs, envoyés ou résidents à divers titres à Venise, Raguse, Rome, Malte et Jérusalem, en Turquie, Perse, Géorgie, Crimée, Syrie, Egypte, etc., et dans les états de Tunis, d'Alger et de Maroc* (Paris: Impr. Nationale: 1848-60), 3. cilt, ss. 291-2.

bile düşünmüştü.[70] Yoksa ataları Müslümanlara karşı cengaverce savaşmış bu en Hıristiyan kral, *Rex Christianissimus* ve Cezayir'e kral yapmak istediği kardeşi Anjou Dükü neredeyse şanlı birer gazi mi olacaklardı?

VI. Kişisel Çıkarlar, Siyasi Hizipler ve İnce Hesaplar

Peki bu Osmanlı korsanlarının özellikle 1571 yılından sonra Uluç Ali etrafında örgütlenip "Akdeniz hizbi" adını verdiğim bir siyasi örgütlenme içine girmelerindeki amaçları nedir? Batı Akdeniz'de aktif bir Osmanlı siyasetinin gerekliliğini savunan Uluç Ali ve arkadaşları gazi oldukları için mi Habsburglar ile yapılacak olası bir ateşkes anlaşmasına şiddetle karşı çıkmaktaydılar? Yoksa bu ısrarın arkasında daha pratik nedenler mi yatmaktadır?

Cezayir'den İstanbul'a gelirken Uluç Ali kapu halkını da yanında getirmişti. 3.000 kadar kölesi ve kendisinden sürekli mansıp isteyen korsanları ile Kalabriyalı'nın İstanbul'daki şartlara hemen alışamadığı göze çarpmaktadır. Bu 3.000 köleyi doyurmak zorunda olduğuna göre, Osmanlı donanmasının her sene Akdeniz'de sefere çıkmasını sağlamaktan başka şansı yoktur. Bu sayede yapılacak yatırımlarla kölelerine ve yandaşlarına hem Tersane'de ve donanma'da *gedik* bulabilecektir, hem de çoğunluğu stratejik bir amaçtan yoksun bu yağma seferlerinin getirdiği ganaim ile İstanbul'daki konumunu sağlamlaştıracaktır. Bazen bütün bunlar bile yeterli olmamaktadır. Masraflar karşısında umutsuzluğa düşen Uluç Ali, Kuzey Afrika'yı özlemektedir. İşi, 1577 yılında III. Murad'dan, Tunus ve Trablusgarp Beylerbeyilerinden daha üstün bir konumda olmak koşuluyla tekrar Cezayir Beylerbeyiliğine atanmayı istemeye kadar götürecektir. Venedik balyozuna göre bunun iki nedeni vardır: Birincisi, Uluç Ali teşrifattan ve kendisinden daha kıdemli bu kadar insana saygı göstermekten bıkmıştır. İkinci olarak ise yanındaki 3.000 köle, ki ancak 600 tanesine Tersane'de günde 10 akçe ile gedik bulabilmiştir, kendisine çok pahalıya patlamaktadır. Bir de bunlara Osmanlı ekabirine vermek zorunda olduğu hediyeler eklenince Kalabriyalı korsan çareyi serhate dönmek, kendisini gazaya vermekte bulmuştur.[71] Bundan iki yıl önce bir Osmanlı-Habsburg ateşkesi gündeme geldiğinde Uluç Ali tedirginliğini Habsburgların hem casusluk yapmak, hem de kendisiyle pazarlık etmek için İstanbul'a yolladıkları eski kölesi Jaime Losada'ya şöyle belirtecektir: Eğer bir ateşkes imzalanırsa Cezayir'e dönmeyi düşünmektedir, aklında şehirdeki sabık Fas Kralı Abdülmelik'i tekrar Fas tahtına oturtmak vardır.[72] Görüldüğü gibi Uluç Ali'yi serhate dönmeye iten maddi nedenlerdir, ilk yapmayı planladığı şey de Müslüman Fas'a saldırmak. Losada'nın uzun raporunda ne gazaya ne de kutsal savaşa bir işaret vardır.

---

[70] AGS, *E* 1403, fol. 1 (24 Ocak 1572).

[71] ASV, *SDC,* filza 9, fol. 353-6 (2 Ocak 1577); filza 12, fol. 353r (9 Ocak 1576 (1577)).

[72] AGS *E* 1072, fol. 14 (15 Aralık 1575). Emilio Sola, son kitabı *Uchalí: El Calabrés Tiñoso, o el mito del corsario muladí en la frontera* (Barcelona: Edicions Bellaterra, 2011),ss. 220-231'de bu belgenin tamamını yayınlamıştır.

Uluç Ali'nin 1578'in başlarında Sultan'a verdiği ve Venedik balyozunun radarına takılan bir arz bize gaza edebiyatının ne zaman devreye girmesi gerektiği konusunda bir fikir vermektedir. Bir Osmanlı-Habsburg ateşkesini engellemek için her şeyi yapan Uluç Ali, en son çareyi Sultan'a bir arz vermekte ve böyle bir ateşkes ile kendisini daha bu genç yaşında Hıristiyanlara karşı yapabileceği muzaffer seferlerden mahrum bırakmamasını tavsiye etmekte bulmuştur. Şüphesiz bu bir ikna stratejisinden, bir siyasi söylemden başka bir şey değildir; pek de başarılı olmayan, 1581'de nihai halini alacak bir Osmanlı-Habsburg ateşkesini önleyemeyen bir strateji. Venedik balyozu kanaatini bir kez daha tekrarlamaktadır: Eğer Akdeniz'de bir ateşkes olursa, donanmaya kürekçi olarak yazdıramayacağı onca köleyi Uluç Ali cebinden beslemek zorunda kalacaktır.[73]

VII. Osmanlı Korsanlarının Kuzey Afrika'daki Diğer Müslümanlarla İlişkileri

Şimdi Uluç Ali'yi, korsanlarını ve enini boyunu başka bir makalede tartışıncaya kadar benim bir icadım gibi durmaya mahkum şu Akdeniz hizbini bir kenara bırakalım ve Osmanlı korsanlarının Kuzey Afrika'daki yerel güçlere karşı güttükleri siyasete bir göz atalım. Böylece, bu deniz gazilerinin kararlarını bir gaza prensibine göre mi aldıklarını, yoksa çıkar ilişkilerine dayanan ve anakronistik terimlerin cazibesine kapılıp *Realpolitik* demeye dilimizin varmadığı, dönemin siyasi şartlarına göre şekillenen bir denge politikası mı güttüklerini anlamamız mümkün olacaktır.

Hızır ve Oruç Reisler'in Kuzey Afrika'da yerleştikleri 1513 tarihinden itibaren birçok yerel Müslüman güçle savaştıkları aşikardır. İlk olarak Tunus Sultanı'nın koruması altında korsanlığa başlayan iki kardeşin, daha sonra bu Sultan'la araları bozulmuştu. Bu sırada 1510 yılından beri İspanyol haraçgüzarı olan Cezayir halkı Oruç Reis'i şehre davet etmiş, Oruç da bu daveti kabul edip Cezayir'e yerleşmişti. Ancak, bu deniz gazileri ile Cezayir'in Müslüman halkı arasındaki ilişkiler pek de sorunsuz gelişmedi. İlk olarak Oruç'un şehrin hâkimi Selim el-Tumi'yi öldürtmesi, Selim'in oğlu Yahya'nın Vahran'daki İspanyol *presidio*'suna kaçmasına neden olmuştu. Hemen akabinde gerçekleşen Habsburg saldırısını -ki Yahya da bu saldırıda hazır bulunmaktaydı- zorlukla atlatan Oruç hemen çevredeki diğer yerel Müslüman hükümdarları ortadan kaldırmaya girişti. 1517 yılında hem Dellis (Ténès), hem de Milyana'yı fethettikten sonra Abdü'l-vadi (Beni Zeyyan) hanedanının mensupları arasındaki taht kavgasından yararlanıp Telemsen'i (Tilamsan) da ele geçirdi. Bu Müslüman hükümdarları Osmanlı deniz gazilerinin elinden geçici olarak da kurtaranlar ise haraçgüzarı oldukları Hıristiyan Habsburglar oldu. 1518'de Telemsen'i kuşatıp Oruç'u öldürmekle kalmadılar, ertesi yıl bir başka başarısız Cezayir seferi daha yaptılar. İşte bu şartlar altında Hızır Reis, Sultan Selim'e elçiler gönderip Cezayir'i

[73] ASV, *SDC,* fil. 11, fol. 452 (27 Ocak 1577 (1578)).

nominal bir Osmanlı vilayeti haline getirecekti. Ne yazık ki ne bu siyasi manevranın getirdiği meşruiyet, ne de Selim'in gönderdiği 2.000 asker Hızır'ın Cezayir'i elinde tutmasına yetti. Gerek şehrin hemen karşısında Peñon adlı bir kayalıkta konuşlanmış Habsburg hisarını (*presidio*) etkisiz hale getirememeleri, gerek Oruç Reis'in Telemsen'de Habsburglar tarafından öldürülmesi, Hızır'ın durumunu sıkıntıya sokmuştu. Bütün bunlara deniz gazilerinin halka eziyet etmesi ve Oruç'un eski müttefiki İbnü'l-Kadı'nın Tunus ve Telemsen Sultanları ile ittifak yapması da eklenince, Hızır 1520 yılında Cezayir'i terk edip Cicel'e çekilmek zorunda kaldı. Buradan çevredeki Müslüman hükümdarla mücadelesini sürdürecek, 1521'de El-Kul (Collo) ve 1522'de Beled-i 'Annab (Bone) ve Kosantine'yi (Constantine) fethettikten sonra 1525 yılında Cezayir'e dönecekti. 1529 yılında da Peñon'daki Habsburg *presidio*'sunu ele geçirip şehrin tek hakimi olacaktı. 1533 yılında İstanbul'a çağrılıp Kapudan-ı Derya yapıldıktan sonraki ilk işi de Habsburg haraçgüzarı Tunus Sultanı'na saldırmak oldu. Görüldüğü gibi Hızır ve etrafındaki korsanlar Hıristiyanlar kadar Kuzey Afrika'daki Müslümanları da hedef almaktaydı. Kuzey Afrika'nın yerel siyaseti bunu dikte ettiriyordu. Bu mücadeleleri 16. yüzyıl'ın geneline yaymak mümkündür, ancak bunların detayına girmenin gerekli olmadığı kanaatindeyim. Cezayirli korsanlar Tunus ve Fas'taki Müslüman hanedanlar ile esaslı bir siyasi rekabete girişerek Tunus'u 1534, 1569 ve 1574'te artık son kez olmak üzere üç kez, Fas'ı ise 1554'te ve 1576'da iki kez işgal etmekten geri durmayacaklardı.[74]

Bu noktada Cezayir'deki korsanların İspanya'da zulüm gören Müslümanlara yardım ettiğini de belirtmemiz gerekir. Ancak bu yardımı din kardeşliği çerçevesinde ele almak yanıltıcı olacaktır; konu daha ziyade siyasidir.

Yağma savaşında İspanya içinde âdeta bir "beşinci kol" oluşturan yerel Müslümanların işbirliği, korsanlara paha biçilmez bir avantaj sağlamaktadır. Zaten bu ittifakın etkileri modern tarihçilik tarafından abartılmışa benzemektedir, Habsburglar'ın korkuları ile gerçeği karıştırmamak lazımdır. Örneğin 1568 noelinin arefesinde, Alpujarras Dağları'nda şu çok beklenen Müdeccel İsyanı çıktığında, ne Osmanlılar ne de Cezayirliler bütün güçleriyle yardıma koşmuşlardır. Düşmanlarını elleri kolları bağlı gördükleri anda başka hedeflere yönelmemişler midir? Osmanlılar'ın Cezayir'e silah yardımı yapılmasını emrettikleri doğrudur, ancak Kıbrıs'a saldırmak da neyin nesidir? Müdeceller'e bu savaşın sonucunun beklenmesi tavsiye olunacak ve kesin sonuç verecek ölçekte bir yardım da gerçekleşmeyecekti. Aynı şekilde o dönemde Cezayir Beylerbeyi olan Uluç Ali de Hıristiyan zulmünden din kardeşlerini kurtaracağı yerde, bir Habsburg haraçgüzarı olan Müslüman Hafsi hükümdarına saldırmayı ve Tunus'u ele geçirmeyi yeğlemiştir.

Osmanlı korsanları sadece yerel hanedanlarla ya da Arap ve Berber kabileleri ile değil, kendi aralarında da sıkıntı ve çatışma yaşamaktaydılar. Bu deniz gazileri arasındaki kişisel hesaplaşmalar, siyasi rekabetler ve ihanetler, bu korsanların ne kadar maddi ve siyasi çıkarlar peşinde koştuklarını göstermek açısından mani-

[74] Gürkan, "Osmanlı-Habsburg Rekabeti", ss. 42-4.

dardır. Örneğin *Gazavât*, Cezayir'den çekilmesinin arefesinde çevredeki diğer "gönüllü"lerden, yani korsanlardan yardım isteyen Hayreddin'in ellerinin boş kaldığını yazar. Hatta kendi "yoldaş"ları arasında dahi kendisini takip etmeyeceklerin olduğunun farkına varır. Bu korsanların arasındaki rekabet 1530'da Hızır Reis'in kendisini lider olarak kabul ettirene dek sürecektir.[75]

Son olarak mühtediler ile Müslümanlar arasında da yer yer düşmanlığa varan bir rekabet olduğunu belirtelim. Örneğin Uluç Ali'nin Tunus'u fethetmek için Cezayir'den ayrıldığında arkasında bıraktığı adamlarından Memi Kahya, Kalabriyalı'dan pek de hoşnut olmayan ve mühtedilere güvenmeyen Cezayir yeniçerileri tarafından sürekli gözaltında tutulmaktaydı. Her ne kadar bu olay Cezayir'de kronik hale gelmiş olan korsanlar ile yeniçeriler arasındaki rekabet bağlamında ele alınabilirse de[76] Cezayir'in iç dengelerinden fazlasıyla haberdar ve Batı Akdeniz çapında bir istihbarat ağının da kurucusu olan Andrea Gasparo Corso mektubunda bu yönde bir değerlendirmede bulunmamıştır.[77]

VIII. Bir İktisadi Faaliyet Olarak Korsanlık

Akdeniz'de çağlar boyu dinler, kültürler ve coğrafyalar üstü bir olgu olarak tezahür eden korsanlığın sağlıklı bir incelemesi için ekonomik arkaplanına göz atmak şarttır. İlk olarak "ganaim" elde etmek ve "doyum olmak" için giriştikleri ve batılı kaynaklarda sıkça *razzia* diye adlandırılan düzenli akınlara yönelmek gerekmektedir.

Bu akınlar ve geri gelen ganaim sadece sefere çıkan korsanlar için önemli değildi. Braudel'in yıllar önce belirttiği gibi Akdeniz'de korsanlık tek bir grubun tekelinde bir faaliyet değildir; sefilden güçlüye, fakirden zengine, şehirlerden derebeylerine ve merkezî devletlere kadar herkes işin içindedir.[78] Hepsi Akdeniz'in bu en eski mesleğinden payını almak için yarışmaktadır: eli darda hükümdarlar, buğday taşıyan kadırgalar yağmalanmazsa aç kalacak şehirlerin halkları, korsan gemilerine yatırım yapan tüccarlar, servet peşinde koşan denizciler, yakalanacak esirlerin aileleri adına fidye pazarlığı yapmak için şimdiden elini ovuşturan şu ikiyüzlü aracılar, gemi yapımında çalışan usta ve işçiler, vs.

Korsanlık büyük bir iktisadi faaliyet halini almıştır. Bu korsanları koruması altına alan siyasi otoriteler kârdan payını almaktan geri durmamaktaydılar. Hızır ve Oruç Reis, Kuzey Afrika'ya ilk geldiklerinde Tunus Sultanı'na elde ettikleri ganaimden sekizde bir payın yanı sıra ellide bir de liman hakkı vermeyi kabul etmişlerdir (33b). Bu toplamda elde edilen ganimetin % 14,5'i demektir; hiç de azımsanamayacak bir miktar. Osmanlılar ile korsanlar arasındaki stratejik, askerî ve siyasi ortaklıkta dahi bu ekonomik yön göze çarpmaktadır. Osmanlı

[75] Murphey, "Seyyid Muradî", ss. 526-530.
[76] Emrah Safa Gürkan, "The Centre and the Frontier", ss. 160-1.
[77] AGS, *E* 487, 14 Haziran 1570.
[78] Braudel, *La Méditerranée*, 2. cilt, s. 192.

limanlarını kullanan korsanlar yerel yöneticilerle benzeri anlaşmalara girişirken, bir yandan da İstanbul'a hediyeler yollamayı ihmal etmemekteydiler.

Her seyr ü sefer mevsiminin açılışında törenlerle uğurlanan gemiler şehirler için hayati bir öneme sahiptirler. 15. ve 16. yüzyıllarda şaha kalkan Hıristiyan şehirlerine karşı Kuzey Afrika limanlarının tek atımlık barutları varsa, bu korsanlıktır. Onun getirdikleri olmasa Cezayir, Tunus, Cerbe, Trablus ufak birer kasaba haline gelirlerdi. Bunlar halklarını doyurmak için korsanların ele geçirdiği buğdaya muhtaçtırlar.[79] Korsanlık sayesinde hem yerli halka iş imkânı yaratılmakta, hem de pazarlar esir ve malla dolmaktadır; bu limanları canlı bir ticaret merkezi haline getirenler denizlerin gazileri bu yağmacı korsanlardır.

Korsanlar için ganaim her türlü sadakat ve ittifaktan daha önemlidir; bu, Sultan'ın otoritesini görmezden gelmeği gerektirse bile. Kuzey Afrika'daki Osmanlı etkisinin gelgitler yaşadığını ve bu serhaddeki korsanların yeri geldiğinde bağımsız hareket etmekten çekinmediklerini daha önceki bir çalışmamda belirtmiştim.[80] İstanbul ile bu korsanlar arasında sıkça gündeme gelen bir sorun Osmanlı sultanlarının yabancı hükümdarlara verdiği ahidnamelere mugayir bir şekilde İngiliz ve Venedik gemilerine yapılan saldırılardı. Bu korsanları yağmadan İslam dininin muktedir hâmisi Osmanlı Sultanı bile vazgeçiremeyecekti. Örneğin, İngiliz elçisinin ısrarıyla yollanan emirler dinlenmeyince 1586 yılında teftiş için İstanbul'dan bir İngiliz gemisine bindirilip yollanan Mehmed Çavuş ironik bir şekilde korsanların saldırısına uğramıştı. Güç bela vardığı Cezayir'de, protestoları karşısında dik duran ve kendisine azl edilse dahi Hıristiyan gemilerine saldırmaktan vazgeçmeyeceğini söyleyen bir Beylerbeyi ile karşılaşmıştı.[81] Bundan bir sene sonra, benzer bir örnekte, Fransız gemilerine yapılan korsan saldırılarını incelemek için Sultan tarafından Cezayir'e yollanan müfettiş, Beylerbeyi tarafından tutuklanmıştı.[82] Açık olan şuydu ki, Sultan'ın gazileri yağmalarına dokunulduğunda isyankâr bir tavır alıyorlardı.

Korsanlığın hükümdarlar ve şehirler için ne kadar önemli olduğuna değindikten sonra şimdi de korsan gemilerine yapılan yatırımı mercek altına alalım. Dönemin Cezayiri'nin en önemli şahitlerinden Antonio Sosa'nın anlattıklarına göre bir korsan gemisinin reisi ilk önce eksik kürekçilerini tamamlamak için şehrin tüccarlarından tanesi 12 *escudo*'dan Hıristiyan esirler kiralamak durumundadır; bunlara ek olarak iyi kürek çekerek hayatlarını kazanan yerli Araplar (*moros de la tierra naturales que ganan su vida a bogar de buenas boyas*) vardır. Tek başına bir gemi donatamayanlar yanlarına tüccar veya korsan ortaklar alır, bunlar da geminin masraflarını karşıladıkları oranda (*pro rata*) ganaimden paylarını alırlardı. Ele geçirilen ganaimi not etmek için yatırımcıların seçtiği, bir "hoca" katiplik yapmak için gemide hazır bulunurdu.

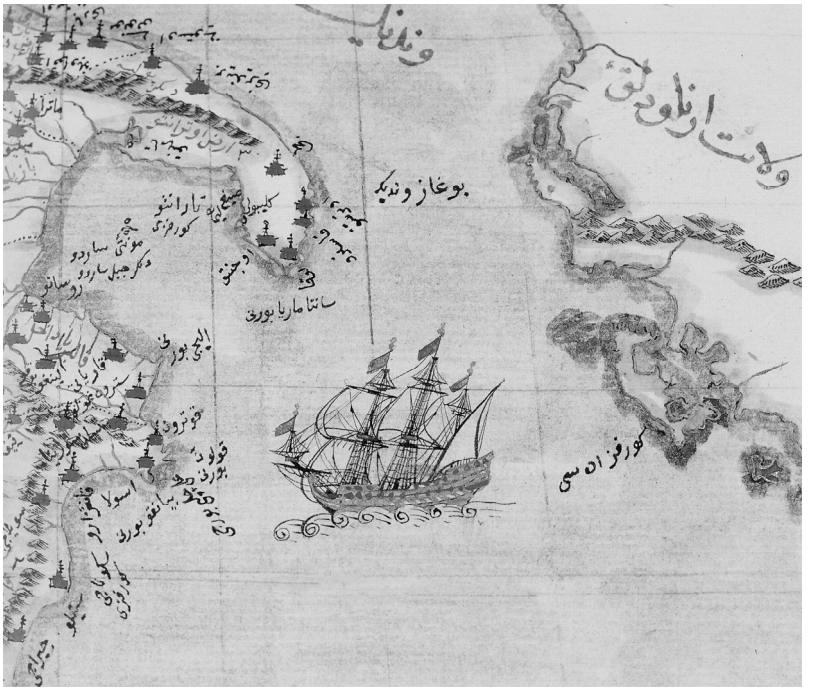
---

[79] *Gazavat*'ta korsanların getirdiği buğdayın müzayaka çeken Cezayir için önemine dikkat çekilmiştir. 36a-37a, 61a, 166b.

[80] Gürkan, "The Centre and the Frontier", ss. 149-163.

[81] BOA, *MD,* LX, no. 472 (H. 2 Safer 994/M. 22 Ocak 1586), 599 (H. 20 Cemaziye'l-evvel 994/M. 9 Mayıs 1586); LXI, no. 85 (H. 14 Receb 994/M. 1 Temmuz 1586).

[82] BOA, *MD,* LXII, no. 43 (H. 14 Rebiü'l-evvel 995/M. 22 February 1587).

Adriyatik Kıyıları
Dımaşkî - *Nusretü'l-İslâm*

Gemideki askerler ise levend diye tabir edilen Müslüman ve mühtedi savaşçıların yanı sıra, ağalarının izniyle *corso*'ya katılan Cezayir yeniçerilerinden oluşmaktaydı. Kendilerine herhangi bir maaş tahsis edilmeyen bu askerlerin ele geçirilen ganaimden başka bir gelir kaynakları yoktu.[83] Daha az sermayesi olan korsanlar ise kalyete yerine fırkata denen 8-13 oturaklı daha ufak bregantinler donatmayı tercih ediyorlardı. Eline bir şekilde 150-200 *escudo* geçen bir denizci kendisi kadar sermayesi olan diğer arkadaşlarıyla biraraya gelerek yatırımcı sınıfına atlayabilirdi, yanlarında İspanya'da doğmuş müdeccellerden olduktan sonra ufak gemileriyle İspanya sahillerine dehşet saçıp güzel bir kârı ceplerine koymaları işten bile değildi. Bu ufak gemiler kolayca saklanabilmekte ve yaz kış demeden, seyr ü sefer mevsiminin haricinde dahi Türk, müdeccel, mühtedi herkesin karnını doyuracak kadar ganimet elde edebilmekteydi. Hevesli denizciler ve ufak yatırımcılar için güzel bir başlangıç; bunların kaptanlarının kısa sürede kalyete kaptanı olabilmeleri boşuna olmasa gerek.[84]

Gene Sosa'ya göre elde edilen ganimet ise şu şekilde paylaşılmaktaydı: Ele geçirilen bütün esir, mal, mücevher ve paralar geminin sahibi olan reise ve geminin silahlanması için para veren yatırımcılara aitti. Gemideki levendlere ise

[83] Haedo, *Topografía,* 1. cilt, ss. 82-3.
[84] *A.g.e.*, I, ss. 91-2.

kıyıya köşeye saklayabildikleri paralar kalır, bunlar gene ele geçirilen bütün kumaş ve giysileri aralarında paylaşırlardı. Düşman gemisine ilk ayak basan levend hoşuna giden esirlerden birini (çok değerli olanları hariç) seçebilir ve böylece yiğitliğinin ödülünü almış olurdu. Bir yerleşimi yağmaladıklarında ise levendler gemiye getirdikleri Hıristiyan esir başına reis ve yatırımcılardan 10 *escudo* alırlardı. Eğer bir gemi savaşmadan teslim olursa bütün esirler, kumaşlar ve giysiler reise kalmaktaydı.

Bütün esirlerin, paranın ve elbiselerin toplamının yedide biri geminin konuşlandığı limanın beyinin hakkıydı. Osmanlı Sultanı, bu korsan gemilerinin ortaklaşa çıkacakları *razzia*'nın liderliğini üstlenecek bir kaptan atardı. Sosa'ya göre Cezayir, Tunus ve Trablus'da birer tane olan bu kaptanlar sefere çıktığında bütün korsanlar bunu izlemek zorundaydı. Bu ortak yapılan seferde elde edilen ganimetin on beşte biri bu kaptana pay olarak verilmeliyse de genelde bu kural çok katı bir şekilde gözetilmez, açgözlü reisler gönüllerinden kopandan fazlasını vermeye pek yanaşmazlardı.[85] Osmanlılar'ın aynı uygulamayı Adriyatik Denizi'nde konuşlanan korsanlar için uyguladığını ve bunlara geleneksel Osmanlı askerî hiyerarşisi içinde bir yer verdiğini de biliyoruz.[86]

Bu noktada esir ekonomisinin önemine işaret etmeden geçemeyiz. Kuzey Afrika korsanlığının ekonomik boyutlarını ele alan ve "kölelik tipi üretim biçimi" (*un modo di produzione schiavistico*) gibi tabirler kullanan bir tarihçi, *corso*'nun nasıl esirleri (kürek çeken forzalar) kullanarak esir üreten bir üretim biçim olduğunun altını çizmiştir.[87] İlk olarak bu esirlerin kurtarılması için ödenen fidyenin önemli bir gelir kaynağı oluşturduğuna dikkati çekelim. Osmanlı korsanlarına esir düşen Hıristiyanları kurtarmak isteyen aileleri ile bu esirlerin sahipleri arasında aracılık yapan bir sürü fırsatçı (ve bazen de dolandırıcı) türemişti. Bu fidye işlemi o derece kurumsallaşmıştı ki, kendilerini kurtaracak fidye bulamayan zavallı esirler için Hıristiyan dünyasında sadaka toplayan dinî tarikatlar da bulunmaktaydı. Orta Çağ'dan beri faaliyet gösteren *Ordo Sanctissimae Trinitatis* (kur. 1198) ve *Ordo Beatae Mariae Virginis de Mercede* (kur. 1218) gibi tarikatlara mensup keşişler, topladıkları sadakalarla ve akrabaları esir düşen zengin ailelerin verdikleri fidyelerle Kuzey Afrika limanlarına gider,

---

[85] Haedo, 1. cilt, ss. 86-7. Detaylı bir inceleme için bkz. Bono, *Corsari Barbareschi,* ss. 110-116; idem, Salvatore Bono, *Corsari nel Mediterraneo: Cristiani e musulmani fra guerra, schiavitù e commercio* (Milano: Mondadori, 1993)*,* ss. 175-182.

[86] Örneğin meşhur korsan Kemal Reis Eğriboz *azab ağası* idi. 1571 yılında Kara Hoca hem *gönüllü levend reisleri kapudanı* sıfatıyla korsanların başına kaptan olarak atanıyor, hem de günde yüz akçe ile kendisine *Avlonya Azab Ağalığı* bahşediliyordu. BOA, *MD,* XII, no. 787 (H. 18 Ramazan 978/M. 13 Şubat 1571). Daha sonraki kayıtlardan her iki unvanını da gene *100 akçe* yevmiye ile Hasan adlı başka bir korsana devrettiğini görmekteyiz. BOA, *MD,* XXIII, no. 550 (H. 7 Şevval 981/M. 30 Ocak 1574); XXIV, no. 76 (H. 21 Zi'l-kade 981/M. 15 Mart 1574); XXV. Kısa bir sure sonra, Hasan Halkü'l-Vad kuşatmasındaki kahramanlığından dolayı *hassa reisliği*'ne terfi edecektir. BOA, *MD,* XXV, no. 2804 (H. 10 Receb 982/25 Ekim 1574).

[87] Ciro Manca'nın *Il modello di sviluppo economico delle città maritime barbaresche dopo Lepanto* (Napoli, Giannini Editore, 1982) adlı kitabına atfen bkz. Bono, *Corsari nel Mediterraneo,* 180.

buradaki Hıristiyan esirlerin fidyelerini ödeyip onları Avrupa'ya götürürlerdi.[88] Bazen bu Hıristiyan esirler, İnebahtı Savaşı'ndan sonra olduğu gibi,[89] Müslüman esirler ile değiş tokuş edilirdi.[90] Hatta yerine bir iki kefil bırakanların evlerine gidip akrabalarıyla görüşmesine bile izin verilirdi, bunlar akrabalarından veya tanıdıklarından aldıkları para ile geri dönüp kefil bıraktıkları arkadaşlarını kurtarmak zorundaydılar. Bu 16. yüzyıl dünyasında o kadar yaygın bir uygulamaydı ki, Macaristan serhaddinde kendilerini kefil bırakmayı iş edinmiş kimseler bile vardı.[91] Bazen esirlerden biri sadece kendisinin değil, diğer esir arkadaşlarının da fidyesini istemek üzere gönderilir, geride bıraktığı arkadaşları ise ona kefil olmuş olurlardı.[92]

Bu fidyeler siyasi otoritelerin iştahını kabartmış olmalıdır. Her ne kadar *Gazavât* Hızır Reis'in ele geçirdiği Hıristiyan esirleri 'ulema'dan fetva alamadığı için fidye pazarlığı yapmadan öldürttüğünü belirtse de (124b-126a), bu bilgi şüpheyle karşılanmalıdır. Kölelerin en değerlilerini kendilerine ayırmaları boşuna değildir, ta uzaklardan İstanbul bile yüksek fidye değerleri biçilebilecek önemli kölelerin (*namdar beyler*) kendisine ayrılmasını isteyecek ve bu ekonomiden payını düşeni talep etmekten geri durmayacaktır.[93]

Tabi ki bu esirlerin ancak çok ufak bir kısmı fidye ile serbest kalabiliyorlardı. Her ne kadar yüzyıl sonrasının Amerikası'ndaki gibi emek yoğun bir tarımı destekleyen plantasyon köleliğinin yanında mütevazı bir katkı yapsa da Akdeniz köleliği gene de ekonomik bir gereklilik idi. Bu ihtiyacı sağlamak kuzeyde Kıpçak Stepleri'ndeki Tatarlar, Macaristan serhaddindeki akıncılar ve güneyde Akdeniz sularındaki korsanlara düşmekteydi. Sadece saraylarda, köşklerde ve evlerde değil, donanma ve Tersane'de de bu köleler önemli bir rol oynamaktaydılar; Osmanlı Tersanesi'nde Uluç Ali'nin 600 kölesinin çalıştığını yukarıda belirtmiştik.

---

88 Bono, *I corsari barbareschi,* ss. 268 vd.

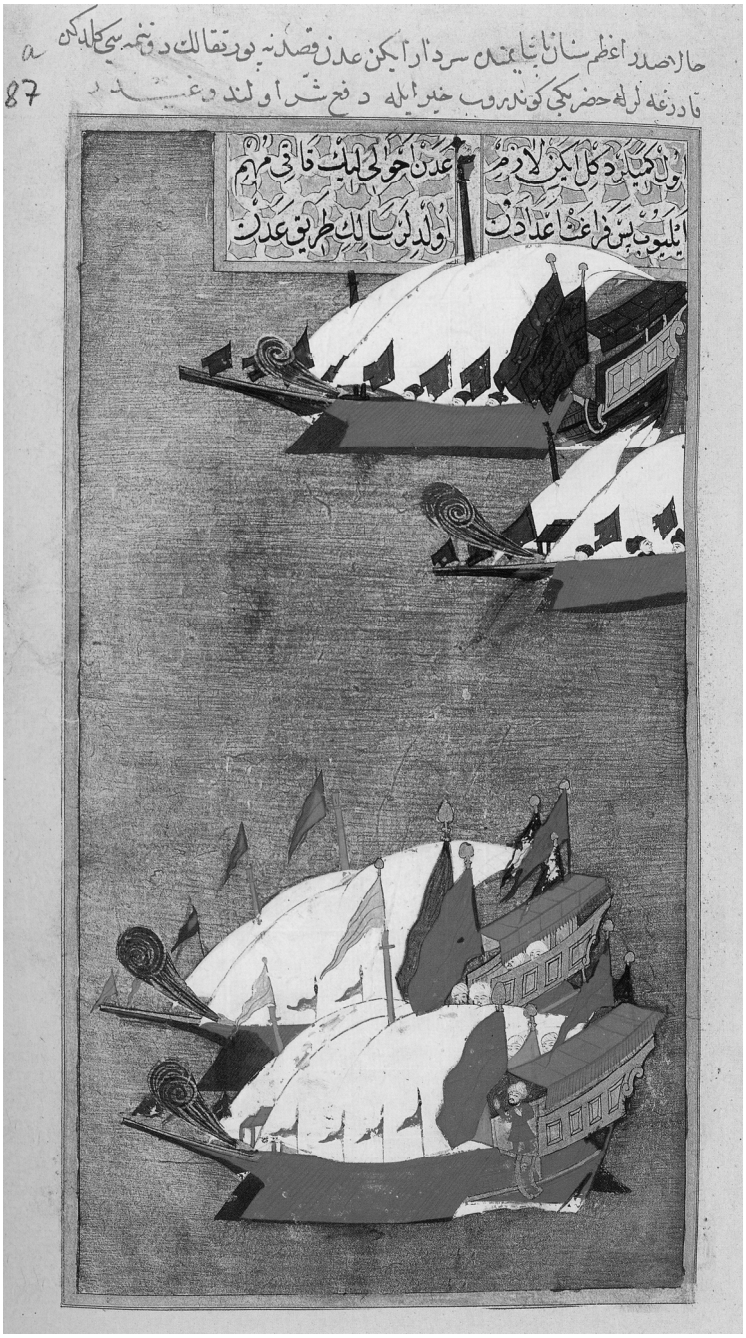
89 M. Rosi, "Alcuni documenti relativi alla liberazione dei principali prigionieri turchi presi a Lepanto", *Archivio della R. società romana* XXI (1898), ss. 141-220; idem, "Nuovi documenti relativi alla liberazione dei principali prigionieri turchi presi a Lepanto", *Deputazione romana di storia patria* 24 (1901), ss. 1-47.

90 Başka bir örnek için, bkz. Albèri, *Relazioni*, 9. cilt, s. 297.

91 Peter F. Sugar, "The Ottoman "Professional Prisoner on the Western Borders of the Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries", *Études Balkaniques* 7/2 (1971), ss. 82-91.

92 Bono, *Corsari Barbareschi,* ss. 274-5.

93 İstanbul'dan yollanan 1593 tarihli bir emir ile korsanların ele geçirdikleri önemli köleleri geri getirmeden bulundukları yerde satmaları yasaklanmış ve bunun yerine Cezayir'e getirip beylerbeyisine teslim etmeleri emredilmiştir. Bu *namdar beyler* buradan İstanbul'a gönderileceklerdir. BOA, *MD,* LXX, no. 414 ve 415 (H. 14 Cemaziye'l-evvel 1001/18 Mart 1593).

Hızır Bey'in Aden üzerine giden Portekiz Donanmasını kadırgalarla uzaklaştırması
Rumûzî - *Târîh-i Feth-i Yemen*

Osmanlı donanması, Hıristiyan donanmalarının yaşadığı kürekçi sıkıntısını yaşamadıysa, bunun en önemli nedenlerinden biri sırtını bu Hıristiyan kölelere dayamış olmasıdır.[94] Gemilerde kürek çeken bu köleler bir güvenlik sorunu yaratmıyor da değildir. Birçok kez isyan edip gemilerini ele geçirecekler ve Hıristiyan limanlarına doğru yelken açacaklardır.[95] Osmanlı Donanması'nı hedef alan birçok sabotaj planında Habsburglar, hep bu Hıristiyan köleleri ayaklandırmayı kurgulamış ve bunda da çok hayalperest davranmamışlardır.

IX. Sonuç

Lafı uzatmadan sadede gelelim. Bu makaledeki savım, 16. yüzyılda Hıristiyan kıyılarını yağmalayan Osmanlı korsanlarının hiç de öyle kutsal bir savaşın askerleri olmadıkları ve bu korsanlığın Osmanlı literatürüne hâkim olan gaza paradigması içerisinde ele alınmasının yersizliğidir. Birçok Osmanlı tarihçisi tarafından dar bir anlamda bir din savaşı olarak algılanan gaza, bir paradigma olarak bu korsanların faaliyetlerini ve motivasyonlarını anlamamızda bize yardımcı olmaz.

Cemal Kafadar'ın da belirttiği gibi gazayı Sünni İslam'ın katı kuralları ile test etmek tarihçileri hataya sürükleyebilir.[96] Sonuçta dönemin insanlarının gazadan ne anladığı bizim gibi sözlüklerle yetişmiş nesillerin normatif tanımlarından çok daha önemlidir. Kafadar'ın kapsayıcı bir İslam anlayışına sahip modelini benimsediğimiz takdirde dahi, önce 13. yüzyıl Batı Anadolu serhaddinin özel şartlarının Kuzey Afrika'da bulunup bulunmadığının bir değerlendirmesini yapmak zorundayız. Ayrıca, bunu gaza kavramının yüzyıllar içinde geçirdiği değişimleri gözardı etmeden yapmak durumundayız. Şimdilik bu kapsayıcı gaza ile ilgili kesin bir hükme varmadan bu yazıyı noktalamak istiyorum. Konu, gaza kavramının sınırları, neleri meşru görüp neleri görmediği kapsamlıca ele alındığında aydınlanacaktır. Yukarıda verilen örnekler (ihanet olarak algılanması işten bile olmayan düşmanla yapılan bu tarz görüşmeler, düşmana muhbirlik yapmak, Cezayir'in Müslüman yeniçerilerinin mühtedilere karşı duydukları nefret, Müslümanlarla yapılan savaşlar, bir Hıristiyan kralın metbuluğunu kabul etme girişimleri, vs.) bu geniş kapsamlı gazanın 16. yüzyıl versiyonunun meşru görebileceği şeyler midir? Her ne kadar yukarıdaki satırları okuyanlar bu soru karşısındaki eğilimlerimi tahmin edebilseler de bunu başka bir makalede tartışmak daha uygun olur kanaatindeyim. Böyle bir konunun değerlendirmesi,

[94] Venedik balyozu Paolo Contarini'ye göre sayıları 10.000'i bulan bu Hıristiyan forsalar Osmanlı donanmasının omuriliği idi (*il nervo dell'armata turchesca)*. Zira Osmanlılar'ın kendi topraklarından topladığı kürekçiler kadırgaların zorlu şartlarına yenik düşerek hemen kısa sürede hastalanıp ölmektedirler. Albèri, *Relazioni,* 9. cilt, s. 223.

[95] Bunlar vardıkları Hıristiyan limanların otoriteleri tarafından sorguya çekilirler. Osmanlı donanması ve savaş hazırlıkları hakkında en taze bilgileri verebildikleri için bu sorgular büyük bir itinayla yapılır. Bunların kayıtlarını AGS'nin Sicilia ve Nápoles kataloglarında bulmak mümkündür. Hiç de azımsanamayacak sayıdaki bu kayıtlardan kaçan esirler hakkında oldukça değerli bilgilere ulaşmak mümkündür.

[96] Kafadar, *Between Two Worlds,* ss. 80-2.

yüzeysel bir kutsal savaş propagandasının reddinden çok daha kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır.

Bu sorunun cevabı ne olursa olsun, 16. yüzyıl deniz gazilerinin İslam'ı yaymakla pek de ilgilenmedikleri aşikardır. Şüphesiz 16. yüzyıl Kuzey Afrika serhaddinin 14. yüzyıl Batı Anadolu ve Trakya'sından farkı, burada verilen savaşın bir fetih değil yıpratma savaşı olmasıdır. Dolayısıyla söz konusu "deniz gazileri", 14. yüzyıl Osmanlı fethinin vazgeçilmez bir unsuru olan istimalet politikasına başvurmamışlardır. Ele geçirdiği topraklardaki Hıristiyan tebaya iyi davranan ve onu yeni kurduğu devlete entegre etmeye çalışan erken dönem Osmanlıları ile Batı Akdeniz sahillerini yağmalayıp halklarını köleleştiren deniz gazilerinin öncelikleri farklıdır. Bu deniz gazileri 14. yüzyıl Osmanlılar'ının aksine Hıristiyan topraklar üzerinde bir devlet kurmak durumunda değillerdi, dolayısıyla Hıristiyan bir tebaaları yoktu. Bu olmayan tebaanın, hoşgörüyle memnun tutularak sisteme dâhil edilmesi gibi bir sorun da haliyle olmayacaktır. Kısacası, ne zorla ne de istimalet yoluyla kapsamlı bir ihtida hareketine girişilmemiş, İslam'ın yayılmasına herhangi bir katkıda bulunulmamıştır. Sadece korsanlık faaliyetlerine katkıda bulunacak olanların ihtidası desteklenmiştir. Bu noktada bile istisnalar bulunmaktadır. Kaldı ki, deniz gazilerine katılmak için ihtida etmenin her zaman kesin bir şart olmadığını belirtmemiz gerekir. Yelkenli gemi tekniğini Cezayir korsanlarına öğreten şu meşhur Felemenk korsan Simon Danzer Marsilya'dan pılı pırtısını toplayıp geldiği Cezayir'de üç yıl kalacak ve Osmanlı deniz gazileri ile birlikte *corso*'ya çıkıp Hıristiyan sahillerine saldıracaktır. Bu noktada Heath Lowry'nin erken dönem Osmanlı akıncıları için söylediklerini 16. yüzyıldaki deniz gazilerine adapte etmek istiyorum: "Hıristiyan komşuları arasında İslamiyet'i yaymak için tasarlanmış dini bir kardeşlikten ziyade, fetih ve ganimet için bir araya gelmiş bir talan kardeşliği".[97]

Kaldı ki, geçerli olduğu kadarıyla dahi, gaza/gazi paradigması tarihçilerin işini kolaylaştırmamaktadır. Benim savım, Osmanlı İmparatorluğu'na has kendini meşrulaştırmaya yönelik kavramlar bağlamında tartışmak yerine, korsanlığı Akdeniz tarihinin genel ritimlerinin içinde ele almanın ve ekonomik ihtiyaçlar, demografik şartlar gibi yapısal faktörlerin Akdeniz serhaddinin *her iki tarafında* da elverişli şartlar sunduğu bir tarihsel olgu olarak değerlendirmenin daha sağlıklı olacağıdır. Böylece, çağların ve coğrafyaların kabına sığmayan bu kadim Akdeniz mesleğini devamlılıklar, benzerlikler ve ortak noktalar ekseninde ele almak mümkün olacaktır. Nihayet, Osmanlı denizcilik tarihi geç gelişmiş bir alan olmasını bir avantaja çevirip Osmanlı tarihini tekil kavramlarla açıklama eğiliminden kurtulamayan birçok alanın aksine, konularını Avrupa ve Akdeniz tarihinin genelinde tartışabilecek ve 20. yüzyıl Osmanlı tarihçiliğinin mahkum olduğu izolasyonu kırabilecektir.

[97] Lowry, *The Nature of the Early Ottoman State,* s. 69

Kaynakça

Albèri, Eugenio, ed., *Le Relazioni degli Ambasciatori Veneti al Senato durante il secolo decimosesto.* Firenze: Società Editrice Firoentina, 1839-1863. 15 cilt.

Ali Rıza Seyfi. '*Osmanlı Meşâhîr-i Bahrîyyûnu: Kemâl Re'îs ve Baba Oruc.* Dersa'âdet: Seha'i Matba'âsı, 1325.

Ali Rıza Seyfi. *Barbaros Hayreddin*. Dersa'âdet: Şems Matba'âsı, 1326-1328.

Ali Rıza Seyfi. *Turgud Reis*. Dersa'âdet: İkbâl Kütübhânesi, 1327.

Arıkan, Muzaffer ved Paulino Toledo. *XIV. - XVI. Yüzyıllarda Türk-İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimizle İlgili İspanyol Belgeleri: Las Relaciones Turco-Españolas en los siglos XIV y XVI: Documentos Españoles relativos a la historia naval Otomana.* Ankara, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi, 1995.

Arnakis, George Georgiades. *Hoi protoi othomanoi.* Athenai, 1947.

Baron de Testa. *Recueil des traités de la Porte Ottomane.* Paris: Amyot, 1864. 11 cilt.

Berbrugger, A. "Négociations entre Hassan Agha et le comte d' Alcaudete, gouverneur d'Oran, 1541-1542." *Revue Africaine* IX (1865), ss. 379-385.

Bono, Salvatore. *I corsari barbareschi.* Torino: ERI-Edizion RAI Radiotelevisione Italiana, 1964.

Bono, Salvatore. *Corsari nel Mediterraneo: Cristiani e musulmani fra guerra, schiavitù e commercio.* Milano: Mondadori, 1993.

Bostan, İdris. "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri." *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 14 (1988-94), ss. 58-86.

Bostan, İdris. *Adriyatik'te Korsanlık: Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler, 1575-1620.* İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

Braudel, Fernand. *La Méditerranée et le monde Méditerranéen à l'époque de Philippe II,* 2nd ed. Paris : Libraire Armand Colin, 1966. 2 cilt.

Capasso, C. "Barbarossa e Carlo V." *Rivista storica italiana* XLIX (1932), ss. 169-209.

Charrière, Ernest. *Négociations de la France dans le Levant, ou, Correspondances, mémoires et actes diplomatiques des ambassadeurs de France à Constantinople et des ambassadeurs, envoyés ou résidents à divers titres à Venise, Raguse, Rome, Malte et Jérusalem, en Turquie, Perse, Géorgie, Crimée, Syrie, Egypte, etc., et dans les états de Tunis, d'Alger et de Maroc.* Paris: Impr. Nationale: 1848-60. 4 cilt.

Darling, Linda. "Contested Territory: Ottoman Holy War in Comparative Context." *Studia Islamica*, 91 (2000), ss. 133-163.

Dursteler, Eric. *Renegade Women: Gender, Identity, and Boundaries in the Early Modern Mediterranean.* Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2011.

Emecen, Feridun. "Gâzâya Dair: XIV. Yüzyıl Kaynakları Arasında Bir Gezinti", *Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı,* ss. 191-7. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.

Fabris, Antonio. "Hasan 'il Veneziano' tra Algeria e Costantinopoli." *Quaderni di Studi Arabi*, 5 (1997), ss. 59-61.

Fleischer, Cornell. *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)*, Princeton, Princeton University Press, 1986.

Fodor, Pál. "Ahmedi's Dasitan as a Source of Early Ottoman History." *Acta Orientalia Academiae Scientarium Hungaricae*, 38 (1984), ss. 41-54.

Galibert, Léon. *Storia di Algeri dal primo stabilimento de' cartaginesi.* Firenze: Giuseppe Celli, 1847. 2 cilt.

Gallotta, Aldo. "Il "Gazavât-ı Hayreddin Paşa" pars Secunda e la spedizione in Francia di Hayreddin Barbarossa (1543-1544)", *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Menage*, ed. Colin Heywood and Colin Imber, 77-89. Istanbul: The Isis Press, 1994.

Galotta, Aldo. "Le Gazavât di Hayreddîn Barbarossa", *Studi Magrebini*, III (1970), ss. 79-160.

Gomára, Francisco López de. "Crónica de los Barbarrojas", *Memorial histórico español: Collección de documentos, opúsculos y antigüedades que publica la real Academia de la Historia,* 6. cilt, ss. 327-539. Madrid: la Real Academia de la Historia, 1853.

Guglielmotti, P. Alberto. *Storia della marina pontificia.* Roma: Tipografia vaticana, 1886-93. 10 cilt.

Gürkan, Emrah Safa. "Habsburg Gizli Servisinin Hedefinde Bir Osmanlı Paşası: Kalabriyalı Uluç Ali" (baskıda).

Gürkan, Emrah Safa. "Osmanlı-Habsburg Rekabeti Çerçevesinde Osmanlılar'ın XVI. Yüzyıl'daki Akdeniz Siyaseti", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası,* ed. Haydar Çoruh, M. Yaşar Ertaş ve M. Ziya Köse (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011), ss. 33-5.

Gürkan, Emrah Safa. "The Centre and the Frontier: Ottoman Cooperation with the North African Corsairs in the Sixteenth Century", *Turkish Historical Review*, 1/2 (2010), ss. 147-9.

Haedo, Diego de. *Topografía e Historia General de Argel.* Madrid: La Sociedad de Bibliófilos Españoles, 1927. 3 cilt.

Hess, Andrew C. "The Moriscos: An Ottoman Fifth Column in the Sixteenth-Century Spain", *American Historical Review*, LXXIV (October 1968), ss. 1-25.

Heywood, Colin. "Boundless Dreams of the Levant: Paul Wittek, the George-'Kreis", and the Writing of Ottoman History", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* (1989), ss. 32-50.

Heywood, Colin. "Wittek and the Austrian Tradition", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* (1988), ss. 7-25.

İlter, Aziz Sami. *Şimali Afrika'da Türkler.* İstanbul: Vakit Matbaası, 1936. 2 cilt.

Imber, Colin. "Cemal Kafadar: Between Two Worlds: the Construction of the Ottoman State", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 60/1 (1997), ss. 211-2.

Imber, Colin. "Paul Wittek's "De la défaite d'Ankara à la prise de Constantinople", *Journal of Ottoman Studies*, 5 (1986), ss. 65-81.

Imber, Colin. "The Legend of Osman Gazi", *The Ottoman Emirate (1300-1389): A Symposium Held in Rethymnon, 11-13 January 1991*, ed. Elizabeth Zachariadou, ss. 67-76. Rethymnon: Crete University Press, 1993.

Imber, Colin. "The Ottoman Dynastic Myth", *Turcica*, 19 (1987), ss. 7-27.

İnalcık, Halil. "Mutual Influences Between Europe and the Ottomans", *Turkey and Europe in History*, ss. 141-194. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006.

İnalcık, Halil. "The Question of the Emergence of the Ottoman State", *International Journal of Turkish Studies*, 2 (1980), ss. 71-9.

Isom-Verhaaren, Christine. "Barbarossa and His Army Who Came to Succour All of Us": Ottoman and French Views of their Joint Campaign of 1543-1544", *French Historical Studies*, 30/3 (2007), ss. 395-425.

Jennings, R. C. "Some Thoughts on the Gazi Thesis", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 76 (1986), ss. 151-61.

Kafadar, Cemal. *Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State.* Berkeley: University of California Press, 1995.

Káldy-Nagy, G. "The Holy War (*jihâd*) in the First Centuries of the Ottoman Empire", *Harvard Ukranian Studies*, 3/4 (1979-80), ss. 467-73.

Köprülü, Fuad. *Les origines de l'empire.* Paris: E. de Boccard, 1935.

Köprülü, Fuad. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959.

Köprülü, Fuad. *The Origins of the Ottoman Empire,* çev. Gary Leiser. Albany, State University of New York Press, 1992.

Kumrular, Özlem. "Yeni Belgeler Işığında V. Karl'ın Barbaros'la Uzlaşma Çabaları: 1541", *Yeni Belgeler Işığında Osmanlı-Habsburg Düellosu,* ss. 226-237. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011.

Lane-Poole, Stanley. *The Barbary Corsairs*, Londra: T. Fisher Unwin, 1890.

Lindner, Rudi Paul. *Göçebeler ve Osmanlılar,* çev. Müfit Günay. İstanbul: İmge Yayınevi, 2000.

Lindner, Rudi Paul. *Nomads and the Ottomans in Medieval Anatolia.* Bloomington: Indiana University Press, 1983.

Lowry, Heath. *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı,* çev. Kıvanç Tanrıyar. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Bilgi Yayınları, 2010.

Lowry, Heath. *The Nature of the Early Ottoman State.* Albany: State University of New York Press, 2003.

Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân.* İstanbul: Matba'a-yı 'Âmire, H. 1341.

Manfroni, Camillo. *Storia della marina italiana.* Roma: Forzani E C. Tipografi Del Senato, 1917. 4 cilt.

Murâdî, *Gazavât-i Hayreddîn Paşa: (MS 2639 Universitatsbibliothek Istanbul): kommentierte Edition mit deutsche Zusammenfassung.* Editör: Mustafa Yıldız. Reihe Orientalistik, Aachen: Shaker, 1993.

Murphey, Rhoads. "Seyyid Muradî's Prose Biography of Hızır ibn Yakub, alias Hayrredin Barbarossa: Ottoman Folk Narrative as an under-exploited Source for Historical Reconstruction." *Acta Orientaliae Academiae Scientiarum Hungaricae*, 54/4 (2001), ss. 528-9.

Panetta, Rinaldo. *Pirati e corsari turchi barbareschi nel Mare Nostrum: XVI secolo.* Milano: Mursia, 1981.

Peçevi İbrahim Efendi. *Târih-i Peçevi.* İstanbul, H. 1283.

Pedani, Maria Pia. *Dalla frontiera al confine.* Venezia: Herder Editrice, 2002.

Rosi, M. "Alcuni documenti relativi alla liberazione dei principali prigionieri turchi presi a Lepanto." *Archivio della R. società romana* XXI (1898), ss. 141-220

Rosi, M. "Nuovi documenti relativi alla liberazione dei principali prigionieri turchi presi a Lepanto." *Deputazione romana di storia patria* 24 (1901), ss. 1-47.

Sandoval, Fray Prudencia de. *Historia de la vida y Hechos del Emperador Carlos V,* ed. Carlos Seco Serrano. Madrid: Ediciones Atlas, 1955. 3 cilt.

Sanuto, Marino. *I Diarii,* ed. Federico Stefani, Guglielmo Berchet ve Nicolò Barozzi. Venezia, 1879-1902. 58 cilt.

Segre, Arturo ve Roberto Cessi, ed., *I Diarii di Girolamo Priuli (AA. 1494-1512).* Città di Castello: Casa Editrice S. Lapi, 1912-1938, 4 cilt.

Selânikî Mustafa Efendi. *Tarih-i Selânikî*, ed. Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999. 2 cilt.

Sola, Emilio. *Uchalí: El Calabrés Tiñoso, o el mito del corsario muladí en la frontera.* Barcelona: Edicions Bellaterra, 2011.

Sugar, Peter F. "The Ottoman "Professional Prisoner on the Western Borders of the Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries", *Études Balkaniques*, 7/2 (1971), ss. 82-91.

Tekin, Şinasi. "Türk Dünyasında Gaza ve Cihad Kavramları Üzerinde Düşünceler", *Tarih ve Toplum*, 109 (1993), ss. 9-18 ve 110 (1993), ss. 73-80.

Temimi, Abdeljelil. "Le gouvernement Ottoman face au problème Morisque", *Revue d'Histoire Maghrebine*, 23-24 (1981), ss. 249-262.

Valente, Gustavo. *Vita di Occhialì*. Milano: Casa Editrice Ceschina,1960.

Vryonis, Speros. *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*. Berkeley, University of California Press, 1971.

Werner, Ernst. *Büyük bir devletin doğuşu - Osmanlılar (1300-1481): Osmanlı feodalizminin oluşum süreci*, çev. M. Yılmaz Öner. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986 ve 1988, 2 cilt.

Werner, Ernst. *Die Geburt einer Grossmacht - Die Osmanen (1300-1481): Ein Beitrag zur Genesis des türkischen Feudalismus*. Berlin: Akademie-Verlag, 1966.

Wittek, Paul. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu,* çev. Fatmagül Berktay. İstanbul, Pencere Yayınları, 2000.

Wittek, Paul. *The Rise of the Ottoman Empire*. Londra: Royal Asiatic Society, 1938.

Öz: Bu makalede Osmanlı korsanlığının, özellikle Türkçe literatürün küffara karşı yapılan basit bir din savaşına indirgediği bir gaza kavramı yerine, Akdeniz tarihinin genel ritimleri içerisinde ele almanın önemine dikkat çekmeye çalıştım. Akdeniz'in genelinde görülen bir olguyu Osmanlı Tarihi'ne has kavramlarla açıklamaktansa, tarihçi Müslüman ve Hıristiyan bütün korsan grupları arasındaki benzerlikleri ve Akdeniz'de korsanlığa elverişli şartlar yaratan yapısal faktörleri mercek altına almaya çalışmalıdır. Kısacası, bu korsanların motivasyonlarını, geçmişlerini ve faaliyetlerini titizlikle incelediğimizde, bunları din aşkıyla yanan kutsal savaşçılar olarak yansıtamayacağımızı görmekteyiz. Tam aksine, Osmanlılar, İspanyollar, Müslümanlar ve Hıristiyanlar'dan çok önceleri de var olan ve ancak Akdeniz'de olgunlaşıp mükemmelleştirildikten sonra Okyanus'lara ithal edilen İç Deniz'in şu kadim mesleği ile uğraşan bu korsanlar her halükarda kendi çıkarlarını gözeten özel girişimcilerden başka bir şey değillerdi.

Anahtar sözcükler: Osmanlı korsanları, deniz gazileri, gaza, Osmanlı deniz tarihi, Batı Akdeniz serhaddi, Kuzey Afrika, *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*, mühtediler, müdecceller, yağma ekonomisi, Akdeniz'de kölelik ve fidye, Akdeniz hizbi.

Ottoman Piracy in Western Mediterranean and the Issue of *Gaza*

Abstract: In this essay, I tried to accentuate the importance of analyzing Ottoman corsary in accordance with the general rhythms of the Mediterranean history, rather than within the context of ghaza, a concept that especially Turkish historiography reduced to a Holy War against the infidel. Instead of trying to explain a Mediterranean-wide phenomenon with concepts unique to Ottoman history, the historian should seek to focus on the similarities between different corsair groups on either side of the Mediterranean conflict between Christianity and Islam as well as structural factors that promoted corsary throughout the Mediterranean. In short, a thorough analysis of these corsairs' motivations, background and activities does not justify their presentation as holy warriors driven by religious zeal. Instead, they were private entrepreneurs who sought self betterment at all cost and engaged in this ancient profession of the *Mare Nostrum* that existed long before the Ottomans, Spaniards, Muslims or Christians, a profession which matured and was perfected in the Mediterranean before having been exported to the oceans.

Keywords: Ottoman corsairs, sea *ghazis*, *ghaza*, Ottoman naval history, Western Mediterranean *serhad*, North Africa, *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*, renegades, Moors, the *razzia* economy, slavery and ransom in the Mediterranean, the Meditteranean faction.